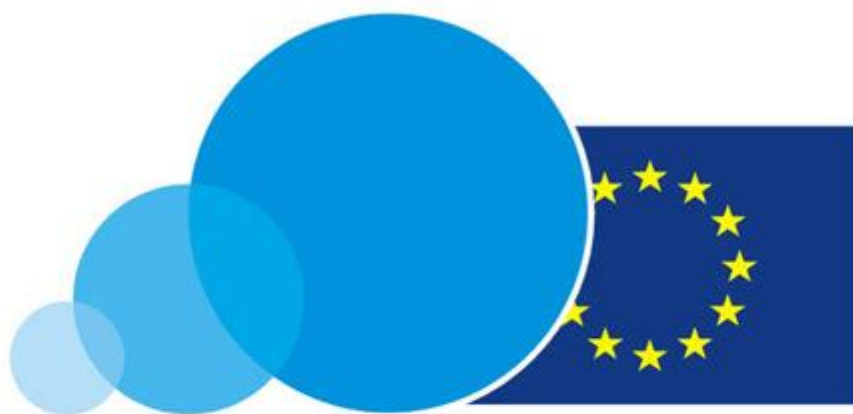

Ewaluacja mid-term procesu realizacji Lokalne Strategii Rozwoju

Lokalna Grupa Działania „Dorzecze Bobrzy”

Fundacja Socjometr
2019-12-17

Lokalna Grupa Działania
DORZECZE BOBRZY

Streszczenie najważniejszych wyników badania.

1. W Strategii określone zostały dwa cele ogólne oraz cztery cele szczegółowe do pierwszego celu głównego oraz jeden cel szczegółowy do drugiego celu głównego. Cele zostały sformułowane jasno i w sposób zrozumiały również dla beneficjentów. Realizowane projekty przyczyniają się do realizacji określonych celów.
2. Wartości osiągniętych wskaźników w ramach celu ogólnego 1 na koniec 2018 roku są na średniozaawansowanym poziomie. W tym zakresie rozważyć należy obniżenie wartości wskaźników docelowych. Możliwym do przyjęcia w tej sytuacji rozwiązaniem jest na przykład zmiana w kryteriach oceny, tak żeby było punktowane robienie jednej operacji, która realizuje kilka wskaźników. Bez wątplenia należy zwiększyć ilość podejmowanych działań w celu pilnej poprawy powyższej sytuacji. Ponadto należy położyć nacisk na bieżącą kontrolę realizacji wskaźników. Organizacje pozarządowe aktywnie uczestniczyły w spotkaniach podczas, których była przygotowywana Lokalna Strategia Rozwoju i założono, że realizacja strategii będzie oddolnie realizowana przez organizacje skoro została dopasowana bezpośrednio do potrzeb mieszkańców. W rzeczywistości jednak organizacje przestały się angażować w takie działania, pozyskały niezbędne doświadczenie by aplikować również o duże środki z innych miejsc. Niejednokrotnie blokadą w aplikowaniu o środki okazywały się również środki finansowe, które organizacja musi posiadać na potrzeby projektu (dopiero po realizacji następuje refundacja).
3. Wskaźniki produktu w ramach celu ogólnego 2 są w zaawansowanej fazie realizacji. Nabór na rozwój działalności gospodarczej był ogłoszony jako pierwszy. Pierwotnie założono przy pisaniu strategii, że aplikować będzie można o 100 000 zł i 100 000 zł będzie stanowiło jeden wskaźnik. Potencjalni wnioskodawcy zgłaszali się do biura LGD z prośbą o powiększenie tej kwoty ponieważ ich zdaniem nie była ona wystarczająca. Tak też uczyniono zmieniając kryteria i podwyższając kwotę do 300 000 zł. W konkursie zostały złożone projekty na takie kwoty. W takiej sytuacji pojawił się jednak problem z realizacją wskaźników. W związku z pierwotnym założeniem, że jeden wskaźnik to 100 000 zł to w sytuacji złożenia 4 wniosków brakowało 8 wskaźników (z 3 został zrobiony 1).
4. Realizacja finansowa odzwierciedla poziom osiągnięcia poszczególnych wskaźników. Należy stale monitorować wykonanie finansowe Lokalnej Strategii Rozwoju. Zakres

wydatków finansowych odzwierciedla realizację wskaźników na średniozaawansowanym poziomie. Należy podjąć działania zmierzające do podniesienia wartości założonych wskaźników.

5. Plan komunikacji został zrealizowany prawie w całości, w roku 2019 zostanie przypuszczalnie zrealizowany w całości. Realizacja planu komunikacji nie znajduje jednak odzwierciedlenia w realizowanych wskaźnikach. W zaistniałej sytuacji konieczne będzie realizowanie elementów komunikacji wykraczających już poza plan komunikacji tak, aby nadal promować nabory w celu realizacji określonych wskaźników oraz podejmować działania komunikacyjne z mieszkańcami terenu tak, aby nadal było dla nich wiadomym, że LGD funkcjonuje.
6. Realizacja założonego planu komunikacji zdaniem przedstawiciela LGD przebiegła sprawnie i plan został zrealizowany przed czasem. Ich zdaniem nie oznacza to jednak zaprzestania działań komunikacyjnych (pracownicy Biura LGD zamierzają go nadal realizować w celu utrzymania komunikacji z mieszkańcami, mimo faktu, że plan udało się zrealizować przed czasem).
7. Doradztwo udzielane przez pracowników biura LGD jest jednym z najważniejszych aspektów funkcjonowania biura. To dzięki efektywnemu doradztwu, liczba składanych wniosków dobrej jakości jest zadawalająca, co z kolei przekłada się na wysokiej jakości realizowane projekty.
8. W roku 2018 w porównaniu do lat ubiegłych zdecydowanie wzrosła ilość udzielanych porad przedstawicielom sektora społecznego. W przypadku pozostałych porad wartości zmalały (w odniesieniu do roku 2016 i 2017). Na poziomie zerowym utrzymuje się doradztwo na rzecz sektora publicznego. Najwięcej porad udzielanych jest osobiście w siedzibie biura LGD, całkowicie nie udzielano porad e-mailowych. W 2018 udzielono wsparcia 105 podmiotom. Doradztwo świadczone przez pracowników Lokalnej Grupy Działania zostało ocenione przez beneficjentów na wysokim poziomie.
9. W ramach działań szkoleniowo – informacyjnych Lokalna Grupa Działania „Dorzecze Bobrzy” w I półroczu 2018 przeprowadziła 3 spotkania konsultacyjno – szkoleniowe w ramach prowadzonych naborów wniosków po 1 w każdej z gmin należących do LGD oraz 1 ogólne spotkanie informacyjno – konsultacyjne. Łącznie w spotkaniach uczestniczyło 192 osób. Podczas spotkań zostało przeprowadzone badanie

efektywności świadczonych usług doradczych za pośrednictwem ankiet. Również te dane potwierdzają wysokie kompetencje osób udzielających doradztwo.

10. Wybrane do tej pory projekty oraz podpisane przez wnioskodawców umowy wskazują na fakt, że przyczyniają się one do osiągnięcia celów LSR. Zauważalna jest zmiana sytuacji społeczno – gospodarczej obszaru m.in. wzrost liczby aktywności mieszkańców, wzrost ilości firm oraz organizacji pozarządowych na terenie funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania.
11. Nie we wszystkich naborach są osoby chętne do realizacji projektów (wszystko wskazuje na to, że wskaźniki zostały przeszacowane - na koniec 2018 roku zdecydowana większość nie została zrealizowana nawet w niewielkim stopniu. Tak jak opisano powyżej należy podjąć intensywne działania w celu poprawy stanu realizacji wskaźników). Ponadto niejednokrotnie składane są projekty na niższe niż założone kwoty. Wynika to głównie z wysokiego dla potencjalnych beneficjentów wkładu własnego, a także konieczności poniesienia kosztów na realizację projektów (brak możliwości zaliczkowania). Pierwotnie zaplanowany budżet nie jest adekwatny do obecnych potrzeb mieszkańców i instytucji z terenu wdrażania LSR. Środki zaplanowane dla NGO nie są wykorzystywane, rynek został częściowo wysyceny - wiele organizacji już zostało zaopatrzonych w niezbędne przedmioty, rekwizyty, stroje, instrumenty oraz wyposażenie, dodatkowo organizacje nauczyły się pisać, realizować oraz rozliczać środki i sięgają po inne środki zewnętrzne.
12. Zdecydowany deficyt panuje jednocześnie w sferze wsparcia przedsiębiorczości, gdzie codziennie zgłaszają się osoby chętne podjąć lub rozwinąć działalność gospodarczą. Taka sytuacja potwierdza zdanie pracowników biura LGD, że w przyszłej strategii rozwoju zasadnym jest przeznaczenie większej puli środków na działania związane z przedsiębiorczością. Cele zostały określone prawidłowo. W zakresie aktywnego społeczeństwa (cel główny) realizacja odbywa się w bieżących działaniach jednak jak opisano powyżej nie jest to widoczne np. w realizacji wskaźników. Należy stale podejmować działania mające na celu pobudzenie aktywności społecznej. Największym zainteresowaniem cieszy się pozyskiwanie środków na rozwój i założenie działalności gospodarczej.
13. Należy stwierdzić, że zaangażowanie w sprawy lokalne mieszkańców wzrasta pod wpływem Lokalnej Grupy Działania. Mieszkańcy otrzymali szansę rozwoju wynikającą

z Lokalnej Strategii Rozwoju. Dzięki temu mieli możliwość zrealizować swoje pomysły, a nie było żadnej innej instytucji, która dawałaby takie dofinansowanie zwłaszcza osobom prywatnym (bez konieczności zakładania organizacji na potrzeby realizacji pomysłu). Przykładem takiej aktywności jest organizacja turniejów szachowych, warsztatów z różnych dziedzin życia, turniejów sportowych, warsztatów ludowych, itp.

14. Lokalna Strategia Rozwoju w znacznym stopniu przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości. Powstają nowe miejsca pracy, nowe przedsiębiorstwa, te istniejące mają możliwość rozwoju. Największym pozytywnym przejawem jest utrzymywanie się tych przedsiębiorstw na rynku również po zakończeniu projektu.
15. Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju przyczynia się do wzrostu atrakcyjności turystycznej obszaru. Jedynym problemem napotkanym w realizacji zadań z tego obszaru było zachęcenie organizacji pozarządowych do ich realizacji (powyżej opisano problem z pozyskaniem takich organizacji pozarządowych do działań w zakresie turystyki co związane jest głównie z faktem, że na terenie działania LGD nie ma NGO związanych jedynie z turystyką. Organizacje te działają w różnym zakresie na rzecz mieszkańców jednak turystyka jest drugorzędna). Prawdopodobnie w LSR zagadnienie to zostało zbyt ambitnie określone, odpowiadało ono oczywiście na potrzeby, ale nie została uwzględniona chęć organizacji do realizacji takich przedsięwzięć. Problem ten nie oznaczał jednak, że zaprzestano działań w zakresie turystyki. Lokalna Grupa Działania przejęła na siebie część działań w tym obszarze. Turystyka jest nadal perspektywnym kierunkiem rozwoju obszaru. Określony wskaźnik nie został zrealizowany w roku 2018, jednak z informacji uzyskanych od pracowników biura LGD prawdopodobnie zostanie osiągnięty do końca realizacji strategii. Pod rozważenie poddać należy sposób realizacji zadań w obszarze turystyki, na przykład zamianę grantów na operacje własne. Należy jednak nadal umożliwić aplikowanie o środki organizacjom pozarządowym, ale również innym zainteresowanym podmiotom.
16. Określone zostały 2 grupy defaworyzowane i każda z tych grup skorzystała ze wsparcia oferowanego przez Lokalną Grupę Działania. Beneficjentami LGD są zarówno bezrobotni jak i osoby powyżej 50 roku życia. Aktualnie pojawiają się wnioski od potencjalnych beneficjentów z prośbą o zmiany grup defaworyzowanych.

Głównie próśby te dotyczą zmiany grupy osób długotrwale bezrobotnych i bezrobotnych Na terenie LGD niezauważalna jest już ta grupa. Owszem są takie osoby, ale one deklarują otwarcie, że nie chcą podjąć pracy ponieważ mają środki na codzienne życie (m.in. pochodzące z zasiłków) - od czasu pisania LSR do dnia dzisiejszego zmienił się rynek pracy, głównie z zakresie wsparcia socjalnego (m.in. pojawienie się 500+), z tego powodu spora grupa osób nie musi już wracać do pracy. Należy rozważyć w tym zakresie przeprowadzenie analizy związanej ze zmianą grup de faworyzowanych w przyszłości.

17. W Lokalnej Strategii Rozwoju w jednym z rozdziałów opisane zostało kryterium innowacyjności. W trakcie jej realizacji dokonano jeszcze uszczegółowienia tak żeby beneficjenci wiedzieli czego kryterium dokładnie dotyczy. Po przeprowadzeniu pierwszego naboru w 2016 r. wynikły problemy ze szczegółowością kryteriów (nie tylko w zakresie innowacyjności). Jeden z beneficjentów złożył protest, który ostatecznie został rozstrzygnięty w sądzie na jego korzyść. LGD nie chciała przyznać mu racji ponieważ rozumieliśmy w inny sposób to kryterium. Aby zapobiec takim sytuacjom zarząd LGD zdecydował się na uszczegółowienie kryteriów, rozpisując szczegółowo jak dane kryterium jest rozumiane i co beneficjent musi spełnić, aby otrzymać punkty w ramach tego kryterium.
18. Projekty współpracy powinny przybierać taką formę i zakres jak założono aktualnie. Niewątpliwym problemem podczas prowadzenia projektów współpracy są działania administracyjne ponieważ dużo Lokalnych Grup działania wchodzi w skład partnerstwa. Zasadnym wydaje się jednak korzystanie z możliwości tego typu projektów. Rozważyć należy także położenie większego nacisku na współpracę międzynarodową. Taka współpraca daje dużo możliwości przede wszystkim związanych ze zdobywaniem nowych doświadczeń i wymianą dobrych praktyk.
19. Liczebność członków Lokalnej Grupy Działania w ostatnim czasie spadła. Okres programowania rozpoczynało 237 członków. Liczba ta dla sprawności funkcjonowania LGD jest zbyt duża. Pojawiały się konflikty interpersonalne, tworzenie podgrup oraz problemy z uzyskaniem quorum na Walnych Zebraniach. Tego typu problemy nie służyły sprawności funkcjonowania LGD więc zasadnym stało się podjęcie działań zmierzających do obniżenia liczby członków i zachowania tych faktycznie, aktywnie działających. Opracowany został Regulamin Członkostwa w LGD, a w nim określone

zostały zadania, które członkowie muszą realizować. Raz w roku na podstawie regulaminu weryfikowane jest na przykład kto zapłacił składkę i czy kontaktował się z Zarządem. Są członkowie działający aktywnie, a niektórzy zapisali się do stowarzyszenia i jedynie na tym pozostali. W skład członków LGD wchodzi przedstawiciele trzech sektorów, którzy wzajemnie współpracują ze sobą w celu realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju oraz podejmowania działań na rzecz ogółu mieszkańców. Dzięki szerokiej reprezentacji w Radzie Stowarzyszenia możliwe jest uwzględnianie potrzeb wszystkich trzech sektorów w podejmowanych działaniach.

20. Realizacja finansowa i rzeczowa Lokalnej Strategii Rozwoju realizowana jest z opóźnieniem. Do końca roku 2018 jedynie w zakresie wskaźników 1.4.1 oraz 1.4.2. zostały wypłacone środki finansowe. Ponadto odnotowano wskaźniki gdzie nie są zakontraktowane żadne operacje, a także takie gdzie są zakontraktowane, ale jeszcze żadne nie zostały rozliczone. Sytuacja taka ma ulec poprawie w roku 2019 poprzez ogłoszenie kolejnych naborów (wniosek na podstawie rozmowy z przedstawicielami Biura LGD). Niektóre nabory będą musiały zostać poprawione. W przypadku przedsiębiorczości zakontraktowanych zostało już 93% budżetu. Realizacja finansowa odzwierciedla poziom osiągnięcia poszczególnych wskaźników.
21. Określone kryteria pozwalały w większości na wybór najlepszych projektów. Zdarzyły się sytuacje w których wniosek był napisany idealnie i dostawał punkty choć Zarząd czy Rada doskonale znali tą osobę i byli w stanie powiedzieć, że wniosek został napisany przez fachowców typowo pod regulamin. Problem ten zauważalny jest nie tylko na terenie Lokalnej Grupy Działania, a takiej sytuacji nie da się jednak uniknąć. Dla wielu beneficjentów napisanie tego wniosku jest trudne i wolą to zlecić firmom, które się zajmują tym zawodowo. W takich sytuacjach jakość wniosków wygrywa nad pomysłem. W trakcie realizacji LSR dokonano doprecyzowania procedur, kryteria stały się bardzo sformalizowane. Takie działania pozwala na jasne określenie co należy spełnić, aby uzyskać dofinansowanie.
22. Działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, a także budowanie powiązań między nimi. Aktywni liderzy społeczności lokalnej mają możliwość rozmowy podczas spotkań informacyjno – konsultacyjnych, a także imprez plenerowych organizowanych przez Lokalną Grupę Działania. Każdy ma możliwość najpierw poznania się, a później wymiany myśli, doświadczeń, dobrych praktyk.

23. Projekty realizowane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR. Realizacja różnorodnych projektów przyczynia się do rozwoju obszaru zarówno w sferze gospodarczej jak i kulturalnej i społecznej. Należy jednak położyć większy nacisk na wzmocnienie potencjału związanego z turystyką ponieważ zostało zrealizowanych niewiele projektów w tym obszarze.

Spis treści

Streszczenie najważniejszych wyników badania.....	3
1. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji.....	11
2. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania.....	14
3. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.....	16
3.1. Dane zastane	16
3.1.1. Opis Lokalnej Strategii Rozwoju	16
3.1.2. Realizacja celów strategii – ocena postępu rzeczowo-finansowego.....	21
3.1.3. Realizacja planu komunikacji.....	27
3.2. Badania ilościowe	31
3.2.1. Doradztwo w biurze LGD.....	31
3.2.2. Spotkania informacyjno-konsultacyjne	36
3.3. Badania jakościowe	39
4. Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze.....	39
4.1. Ocena wpływu na główny cel LSR	39
4.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny	40
4.3. Rozwój przedsiębiorczości.....	42
4.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe	43
4.5. Grupy defaworyzowane	44
4.6. Innowacyjność	45
4.7. Projekty współpracy	46
4.8. Ocena funkcjonowania LGD	48
4.9. Ocena procesu wdrażania	49
4.10. Wartość dodana podejścia LEADER.....	51
5. Podsumowanie zawierające wnioski i rekomendacje.....	52
6. Spis tabel i wykresów.....	53

1. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji.

Przedmiotem badania, którego wyniki prezentowane są w niniejszym raporcie, była Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Dorzecze Bobrzy” przygotowana w okresie programowania UE 2014-2020 oraz działania podjęte na rzecz jej realizacji w pierwszej połowie okresu jej wdrażania. Innymi słowy, celem badania było dokonanie śródkresowej oceny działań podejmowanych na rzecz realizacji celów zapisanych w LSR, podjęta w połowie okresu jej realizacji.

Badanie zostało przeprowadzone przez Fundację Socjometr – niezależny podmiot specjalizujący się w badaniach społecznych, który spełnia wymogi stawiane ewaluatorom zewnętrznym określone w Wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 5/3/2017 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Szczegółowe cele badania zostały sformułowane na podstawie wspomnianych powyżej Wytycznych. Skupiały się one w kilku obszarach tematycznych, w ramach których postawiono pytania badawcze. Zestaw tych pytań był wspólny dla wszystkich Lokalnych Grup Działania w województwie świętokrzyskim, co było efektem zastosowanego w tym regionie systemu ewaluacji (więcej informacji na ten temat w kolejnym rozdziale).

Obszary badań oraz przypisane do nich pytania badawcze:

1. Ocena wpływu na główny cel LSR
 - a. Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?
2. Ocena wpływu na kapitał społeczny
 - a. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
 - b. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
3. Przedsiębiorczość
 - a. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
 - b. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?
4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

- a. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
 - b. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?
5. Grupy defaworyzowane
 - a. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
 - b. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
 - c. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?
6. Innowacyjność
 - a. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
 - b. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
7. Projekty współpracy
 - a. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
 - b. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?
8. Ocena funkcjonowania LGD
 - a. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
 - b. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
 - c. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?
9. Ocena procesu wdrażania
 - a. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
 - b. Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
 - c. Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
 - d. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?
10. Wartość dodana podejścia LEADER

- a. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
- b. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
- c. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
- d. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Szczegółowe obszary działań LGD, które były poddawane ocenie:

1. Działalność biura LGD, w tym w szczególności jakość i efektywność świadczonego doradztwa dla wnioskodawców (rzeczywistych i potencjalnych) oraz beneficjentów,
2. Realizacja planu komunikacji, rozpoznawalność LGD, wymiana informacji z mieszkańcami obszaru oraz jakość podejmowanych działań komunikacyjnych,
3. Realizacja rzeczowo-finansowa Lokalnej Strategii Rozwoju,
4. Funkcjonowanie organów LGD,
5. Działania na rzecz aktywizacji społeczności lokalnej oraz włączenia społecznego (w szczególności wsparcie udzielone przedstawicielom grupy defaworyzowanej),
6. Działania LGD w zakresie rozwoju przedsiębiorczości oraz turystyki i dziedzictwa kulturowego,
7. Promowanie innowacyjności na obszarze objętym LSR,
8. Realizacja projektów współpracy.

Proces formułowania odpowiedzi na pytania badawcze polegał na ocenie wymienionych powyżej aspektów wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju pod kątem następujących kryteriów ewaluacyjnych:

1. Trafność: stopień, w jakim przyjęte cele, przedsięwzięcia i sposób funkcjonowania LGD odpowiadają zidentyfikowanym problemom w obszarze objętym realizacją LSR i realnym potrzebom odbiorców działań,
2. Spójność: stopień spójności LSR z innymi dokumentami programowymi i strategiami obejmującymi obszar realizacji LSR,

3. Efektywność: stosunek poniesionych nakładów (zasobów finansowych, ludzkich, czasu) do uzyskanych wyników i rezultatów,
4. Skuteczność: stopień osiągnięcia zdefiniowanych celów i przedsięwzięć,
5. Użyteczność: stopień zaspokojenia potrzeb odbiorców działań w wyniku osiągnięcia rezultatów operacji,
6. Trwałość: ocena możliwości i stopnia utrzymania się efektów i wpływu działań po zakończeniu ich realizacji.

2. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania.

Opisywane tu badanie jest częścią większego projektu badawczego realizowanego przez Fundację Socjometr we współpracy ze Świętokrzyską Siecią LGD. Polega on na realizowaniu monitoringu i ewaluacji według metodologii wspólnej dla wszystkich Lokalnych Grup Działania w województwie świętokrzyskim. Projekt ten jest unikatowy w skali kraju i z pewnością może być uznany za dobrą praktykę, ponieważ wprowadzają on nową jakość w zakresie ewaluacji procesu wdrażania Lokalnych Strategii Rozwoju. Najważniejszą merytoryczną korzyścią ze stosowania przez świętokrzyskie LGD wspólnej metodologii monitoringu i ewaluacji procesu wdrażania LSR jest możliwość zbierania danych porównywalnych w skali całego województwa. Podwaliny pod współpracę w tym zakresie zostały położone w okresie programowania 2007-2013. W obecnym okresie programowania została ona rozszerzona na wszystkich członków Świętokrzyskiej Sieci LGD, co pozwoli w przyszłości na stworzenie wyczerpującego, zbiorczego raportu z działalności wszystkich tworzących ją Lokalną Grup Działania.

Prowadzenie ewaluacji we współpracy ze Świętokrzyską Siecią LGD, a nie z pojedynczymi Lokalnymi Grupami Działania jest korzystne nie tylko ze względów merytorycznych, ale także ze względów praktycznych, ponieważ taki model działania umożliwił wdrożenie kompleksowego systemu monitoringu i ewaluacji. Główne założenia tego systemu:

- LGD-y otrzymały wspólne narzędzia badawcze. Były to, po pierwsze, wystandaryzowane ankiety mierzące jakość i efektywność doradztwa, ankiety przeznaczone dla mieszkańców obszaru LGD, ankiety dla uczestników spotkań informacyjno-konsultacyjnych. Zarząd każdej z Lokalnych Grup Działania mógł wybrać, które z tych narzędzi należy zastosować, można było korzystać także z nich wszystkich. Niezależnie od tych decyzji zastosowanie wystandaryzowanych ankiet

pozwoili na uzyskanie danych, które możliwe są do agregowania w skali województwa. Drugim rodzajem wspólnych dla wszystkich świętokrzyskich LGD narzędzi były arkusze do monitorowania danych własnych. Mogą one być wypełniane na bieżąco lub w określonych momentach w danym roku kalendarzowym. Arkusze te ułatwiają prowadzenie monitoringu, ponieważ gromadzą w jednym pliku wiele różnych danych. Dodatkową ich zaletą jest to, że niejako wymuszają systematyczność prowadzenia monitoringu. Wystandardyzowany formularz pozwala także na gromadzenie danych porównywalnych pomiędzy poszczególnymi Lokalnymi Grupami Działania. Trzecim rodzajem narzędzi wchodzących w skład systemu monitoringu i ewaluacji są scenariusze wywiadów z pracownikami oraz członkami organów LGD. Scenariusze te opracowane zostały na podstawie wydanych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi Wytycznych nr 5/3/2017 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

- Lokalne Grupy Działania samodzielnie zbierają dane ilościowe za pomocą ankiet oraz gromadzą dane własne. Badacze z Fundacji Socjometr odpowiedzialni są za przeprowadzenie badań jakościowych. Bardzo istotne jest również, że gromadzone dane wykorzystywane są w czasie prowadzonych co roku warsztatów refleksyjnych w ramach ewaluacji on-going. Przekazywane zbiory danych są poddawane analizie przez ekspertów Fundacji oraz przekazywane Lokalnym Grupom Działania w formie prezentacji kompatybilnej ze scenariuszem spotkań refleksyjnych.
- Powiązanie ze sobą procesów monitorowania postępów w realizacji Lokalnych Strategii Rozwoju, prowadzenia ewaluacji on-going, oceny śródkresowej oraz końcowej pozwala na znaczne oszczędności czasu i środków finansowych. Pracownicy LGD mają ściśle wyznaczone zadania w zakresie monitoringu, które zajmują stosunkowo niewiele czasu w porównaniu z sytuacją, gdy samodzielnie musieliby opracowywać narzędzia i analizować wszystkie dane. Zastosowanie wspólnych narzędzi i procedur ewaluacji w skali województwa spowodowało, że koszt ich stworzenia i wdrożenia został rozłożony na wiele podmiotów, co pozwoliło Lokalnym Grupom Działania na znaczne oszczędności środków finansowych w zakresie analiz, które zgodnie z Wytycznymi nr 5/3/2017 muszą być zlecane podmiotom zewnętrznym.

Zastosowane podejście badawcze opiera się na zasadzie triangulacji, czyli zapewnieniu trafności i rzetelności wyników badań poprzez gromadzenie danych za pomocą różnych technik badawczych. W przypadku projektu, którego wyniki są opisane w niniejszym raporcie zastosowano szeroki zestaw technik badawczych i analitycznych – analizę desk research (zbieranie i analizowanie danych zastanych), analizy ilościowe oraz badania jakościowe przy użyciu scenariuszy wywiadów indywidualnych (IDI).

Sposób realizacji badania:

1. W styczniu 2019 LGD przekazały Fundacji Socjometr dane zbierane w czasie monitoringu (dane własne i bazy danych stworzone na podstawie ankiet) oraz bazy danych i raporty z dotychczas przeprowadzonych badań ewaluacyjnych. Eksperti Fundacji przygotowali na ich podstawie prezentacje na warsztaty refleksyjne.
2. Dane opracowane na potrzeby warsztatów refleksyjnych zostały następnie wykorzystane do stworzenia wstępnej struktury raportu. Na tym etapie zidentyfikowano wątki, które następnie były „pogłębiane” za pomocą badań jakościowych.
3. Przedstawiciele Fundacji Socjometr zrealizowali badania jakościowe na obszarze objętym daną Lokalną Strategią Rozwoju.
4. Eksperti Fundacji przeanalizowali wszystkie zebrane dane oraz przygotowali raport końcowy z ewaluacji mid-term.

[3. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.](#)

[3.1. Dane zastane](#)

[3.1.1. Opis Lokalnej Strategii Rozwoju](#)

Diagnoza została przygotowana w podziale na trzy obszary problemowe, mianowicie sferę gospodarczą, społeczną oraz turystykę.

Opis metod tworzenia LSR

1. Badania przeprowadzone wśród mieszkańców gmin – w pierwszej połowie 2015 roku przeprowadzono badania ilościowe, na reprezentatywnej próbie dla obszaru LGD. Łącznie przeprowadzono 150 ankiet wśród mieszkańców wszystkich gmin. W badaniach poruszane były kwestie dotyczące: rozpoznawalności LGD i projektów realizowanych w ramach LSR 2007-2013, problemów obszaru działania LGD, zmian zachodzących na obszarze działania LGD, kapitału społecznego i kulturowego na obszarze kanałów komunikacji z mieszkańcami.

Dodatkowo, przeprowadzono badania Internetowe wśród młodzieży gimnazjalnej uczącej się na terenie działania LGD. W ankiecie wzięło udział łącznie ponad 100 uczniów, a narzędzie dotyczyło takich kwestii jak kapitał społeczny i kulturowy, oferta spędzania czasu wolnego, atrakcje w gminie, poczucie przynależności do gminy. Efektem badań prowadzonych wśród mieszkańców terenu LGD było wypracowanie wstępnych założeń elementów LSR: diagnoza i analiza SWOT, cele i wskaźniki. W ramach prowadzonych badań własnych, przeprowadzono również badania ewaluacyjne, w których wzięli udział wszyscy pracownicy LGD, a także wszystkie organy LGD. Przeprowadzono również analizę danych zastanych. Zebrana w ten sposób wiedza również pozwoliła na diagnozę problemów obszaru działania LGD oraz samego Stowarzyszenia, a analiza wyników pozwoliła na zaplanowanie w LSR na lata 2014-2020 odpowiednich kryteriów wyboru i oceny operacji, planu komunikacyjnego, a także planu monitoringu i ewaluacji.

2. Spotkania konsultacyjne w każdej gminie – w ramach powstawania kolejnych elementów LSR, przeprowadzone zostały spotkania konsultacyjne w każdej gminie wchodzącej w skład LGD. W każdej gminie dwukrotnie realizowane były warsztaty, co daje sumę przeprowadzonych 10 warsztatów. Na spotkania konsultacyjne zapraszani byli wszyscy mieszkańcy - informacje poprzez NGO, JST, strony internetowe LGD i Urzędów Gminy, telefony bezpośrednio do przedsiębiorców i liderów. Średnia frekwencja wyniosła ponad 11 osób, a zróżnicowanie uczestników pod względem reprezentowanych sektorów i grup interesu było wysokie. W ramach spotkań uczestnicy pracowali różnymi metodami: ważności, praca z przygotowanymi narzędziami. Na spotkaniach konsultacyjnych udało się wypracować poszczególne elementy analizy SWOT, słabe i mocne strony oraz szanse i zagrożenia, a także cele i wskaźniki do LSR.

3. Zgłaszanie fiszek projektowych – mieszkańcy mieli możliwość zgłaszania propozycji działań, które powinny być realizowane w ramach LSR na fiskach projektowych (w formie elektronicznej i/lub wydrukowanej) do biura LGD. Fiszka projektowa zawierała następujące sekcje do wypełnienia: dane kontaktowe, dane o projekcie (Na jaki problem odpowiadać będzie realizacja projektu?, Cel planowanego projektu, Krótki opis przedsięwzięć planowanych do realizacji w ramach projektu). Dzięki temu, zebrano 54 opisów projektów, które następnie zostały włączone do bazy pomysłów i problemów do rozwiązania w ramach LSR. Efektem zebranych pomysłów, było stworzenie bazy pomysłów i problemów, na jakie

mieszkańcy chcieliby składać wnioski o przyznanie pomocy, które posłużyły do tworzenia elementów LSR.

4. Ankiety Internetowe – w ramach prowadzonych badań Internetowych (oprócz wcześniej opisanych badań wśród młodzieży gimnazjalnej) przeprowadzono łącznie 7 badań ankietowych online. Badania dotyczyły kolejnych elementów LSR, w tym 3 z nich dotyczyły opracowywania kryteriów wyboru i oceny operacji, a pozostałe etapu tworzenia planu monitoringu i ewaluacji, opracowywania planu komunikacyjnego, określania celów i wskaźników oraz diagnozy i analizy SWOT. Badania Internetowe zostały wykorzystane na każdym etapie konsultacji ze względu na powszechność tego narzędzia oraz możliwość dotarcia w stosunkowo niewielkim czasie do dużej liczby mieszkańców. Informacje na temat realizowanych badań były każdorazowo udostępniane na stronie www LGD, a pracownicy biura dzwonili do instytucji, przedsiębiorców i mieszkańców z informacją o możliwości wzięcia udziału w ocenie wypracowanych elementów LSR. Łącznie w badaniach online wzięło udział 25 respondentów. Efektem prowadzonych badań było zebranie opinii na temat wypracowanych elementów LSR, poznanie sugestii zmian oraz wprowadzeń nowych zapisów.

5. Konsultacje online – prowadzono konsultacje online poszczególnych elementów LSR. Łącznie odbyło się 5 konsultacji online, w tym 5 właściwych dla każdego etapu tworzenia LSR zaprezentowanego w tabeli poniżej. Konsultacje online zostały wykorzystane na każdym etapie konsultacji ze względu na powszechność tego narzędzia, oraz możliwość dotarcia w stosunkowo niewielkim czasie do dużej liczby mieszkańców. Informacje na temat konsultacji były każdorazowo udostępniane na stronie www LGD, a pracownicy biura dzwonili do instytucji, przedsiębiorców i mieszkańców z informacją o możliwości wzięcia w nich udziału. Konsultacje online były interaktywnym uzupełnieniem prowadzonych badań. Mieszkańcy mogli zapoznać się wypracowanymi elementami LSR zamieszczonymi na stronie LGD, a następnie w formie telefonicznej, mailowej lub kontaktu bezpośredniego mogli zgłaszać swoje uwagi i opinie. W konsultacjach online wzięło udział łącznie 17 osób. Efektem prowadzenia konsultacji było zebranie opinii na temat poszczególnych elementów LSR, a także wskazówek co do zmian i uzupełnień. Dzięki interaktywnej formie komunikacji, możliwe było pogłębienie i – w razie potrzeby – dopytanie o zgłaszane propozycje.

6. Spotkania eksperckie – Spotkania eksperckie prowadzone były w zależności od potrzeb i omawianego tematu. Naczelną zasadą było zróżnicowanie osób, sektorów oraz terminów spotkań, tak, aby zaproszone osoby rzeczywiście miały możliwość udziału i wkładu w kształt LSR. Eksperti uczestniczący w spotkaniach mieli wkład w opracowywanie LSR na każdym jego etapie

Na podstawie zebranych materiałów oraz spotkań z mieszkańcami, a także przedstawicielami każdego sektora partnerstwa LGD zdefiniowano trzy najważniejsze problemy, na jakie Lokalna Strategia Rozwoju powinna odpowiedzieć, są to:

1. Problemy związane z bezrobociem
2. Niewystarczająca integracja społeczna oraz oferta kulturowo – społeczna skierowana do mieszkańców
3. Niewystarczająca oferta turystyczna w zakresie infrastrukturalnym, ofertowym oraz niewystarczająca liczba działań promujących turystykę jako szansę na rozwój regionu

Tabela 1 Główne cele realizowane w ramach LSR "Dorzecze Bobrzy"

	Cele ogólne	
	Cel ogólny 1 Społeczeństwo aktywne i zintegrowane	Cel ogólny 2 Wspieranie rozwoju gospodarczego na obszarze objętym LSR
Cele szczegółowe	Cel szczegółowy 1.1. Pobudzenie tożsamości lokalnej wśród mieszkańców obszaru LGD	Cel szczegółowy 2.1. Wsparcie przedsiębiorczości na obszarze objętym LSR
	Cel szczegółowy 1.2. Zaktywizowanie i upodmiotowienie mieszkańców do działań na rzecz lokalnej kultury i społeczeństwa	
	Cel szczegółowy 1.3. Pobudzenie współpracy ponadgminnej	

	i międzysektorowej	
	Cel szczegółowy 1.4. Tworzenie infrastruktury rekreacyjno–rozrywkowej oraz sportowej	

Określone zostały dwa cele ogólne oraz cztery cele szczegółowe do pierwszego celu głównego oraz jeden cel szczegółowy do drugiego celu głównego. Cele zostały sformułowane jasno i w sposób zrozumiały również dla beneficjentów. Realizowane projekty przyczyniają się do realizacji określonych celów. W ramach badań ewaluacyjnych, a także na podstawie wyników spotkań konsultacyjnych i konsultacji i badań online wyodrębnione zostały najważniejsze problemy gmin wchodzących w skład Lokalnej Grupy Działania „Dorzecze Bobrzy”:

- wysokie bezrobocie oraz brak miejsc pracy – problem zdiagnozowany we wszystkich gminach wchodzących w skład LGD oraz potwierdzony w badaniach GUS. Głównymi przyczynami tego problemu są: brak zakładów generujących miejsca pracy, nieadekwatne do potrzeb rynku szkolenia kwalifikacyjne, brak uzbrojonych, gotowych do inwestycji terenów, są wysokie koszty prowadzenia firmy, brak terenów włączonych do specjalnej strefy ekonomicznej, brak inwestorów
- niska aktywność społeczna – mimo, że na terenie LGD działa ponad 100 organizacji pozarządowych jest niski poziom zaangażowania mieszkańców w życie społeczne. Wynika to między innymi z braku świadomości obywatelskiej, egoizmu życiowego, skomplikowanego systemu pozyskiwania środków finansowych na działalność społeczną. W działalność społeczną bardzo często zaangażowane są te same osoby.
- brak miejsc na spotkania o charakterze kulturowym – brak infrastruktury kulturowej oraz ciekawej oferty kulturowej. Często jest chęć mieszkańców udziału w przedsięwzięciu o charakterze kulturowym, ale okazuje się, że nie ma nawet miejsca do spotkania. Nie we wszystkich gminach są Domy Kultury.
- niewystarczające wykorzystanie walorów turystycznych – mimo progresu w tej dziedzinie nadal brak jest dobrej bazy gastronomicznej – hotelowej w gminach wchodzących w skład LGD. Brak jest także atrakcyjnej oferty turystycznej oraz informacji i promocji regionu. Brakuje spójnej wizji promocji turystycznej w regionie, nie wykorzystywane są w pełni atrakcje turystyczne znajdujące się w regionie. Do wyodrębnionych problemów zostały

określone jasno i przejrzyste cele, które w trakcie realizacji LSR są realizowane poprzez wybierane do dofinansowania projekty.

3.1.2. Realizacja celów strategii – ocena postępu rzeczowo-finansowego

W tej części raportu przedstawione zostaną analizy realizacji wskaźników oraz finansów w ramach wdrażania LSR.

Tabela 2 Wskaźniki produktu celu ogólnego 1

Wskaźniki produktu w ramach celu ogólnego 1.					
Przedsię- wzięcie	Wskaźnik	Wartość docelowa	Realizacja na grudzień 2018 (podpisane umowy)	Realizacja na grudzień 2018 (rozliczone operacje)	
1.1.1.	Organizacja imprez kulturowych i sportowych	17	10	0	
1.1.2.	Wzrost atrakcyjności oferty kulturowej instytucji społecznych	14	6	0	
1.2.1.	Podniesienie kapitału społecznego i kulturowego mieszkańców	12	0	0	
1.2.2.	Wsparcie oddolnych inicjatyw mieszkańców	30	16	0	
1.2.3.	Pobudzenie obywatelskości wśród młodzieży	17	0	0	
1.2.4.	Liczba opracowanych folderów, broszur i innych wydawnictw promocyjnych	13	0	0	

	Liczba zorganizowanych wydarzeń promocyjnych	13	6	0
1.3.1.	Liczba wydanych folderów, broszur i innych wydawnictw promocyjnych	13	6	0
	Liczba zorganizowanych wydarzeń promocyjnych	12	0	0
	Liczba powstałych zintegrowanych ofert turystycznych	5	0	0
1.4.1.	Modernizacja obiektów z przeznaczeniem na świetlice wiejskie	7	5	2
1.4.2.	Zagospodarowanie terenu przestrzeni publicznej	20	6	6
1.4.3.	Realizacja projektu "Marsz po zdrowie"	1	0	0

Nie wszystkie wskaźniki produktu w ramach celu ogólnego 1 uzyskały wartość większą niż zero. Na dzień 31.12.2018 roku nie nastąpiła realizacja następujących wskaźników:

- Podniesienie kapitału społecznego i kulturowego mieszkańców
- Pobudzenie obywatelskości wśród młodzieży
- Liczba opracowanych folderów, broszur i innych wydawnictw promocyjnych
- Liczba zorganizowanych wydarzeń promocyjnych
- Liczba powstałych zintegrowanych ofert turystycznych
- Realizacja projektu "Marsz po zdrowie" (aktualnie projekt jest już realizowany)

Jak wynika z informacji uzyskanej podczas rozmów z przedstawicielami Lokalnej Grupy Działania granty związane z poszczególnymi wskaźnikami realizowane były dopiero w 2019 roku. Jedynie w zakresie wskaźników 1.4.1 oraz 1.4.2. zostały wypłacone środki finansowe. Ponadto odnotowano wskaźniki gdzie nie są zakontraktowane żadne operacje, a także takie gdzie są zakontraktowane, ale jeszcze żadne nie zostały rozliczone. Sytuacja taka ma ulec poprawie w roku 2019 poprzez ogłoszenie kolejnych naborów (wnioski na podstawie rozmowy z przedstawicielami Biura LGD). W tym zakresie rozważyć należy obniżenie wartości wskaźników docelowych. Możliwym do przyjęcia w tej sytuacji rozwiązaniem jest na przykład zmiana w kryteriach oceny, tak żeby było punktowane robienie jednej operacji, która realizuje kilka wskaźników. Bez wątplenia należy zwiększyć ilość podejmowanych działań w celu pilnej poprawy powyższej sytuacji. Ponadto należy położyć nacisk na bieżącą kontrolę realizacji wskaźników.

Tabela 3 Wskaźniki produktu celu ogólnego 2

Wskaźniki produktu w ramach celu ogólnego 2.

Przedsię- wzięcie	Wskaźnik	Wartość docelowa	Realizacja na grudzień 2018 (podpisane umowy)	Realizacja na grudzień 2018 (rozliczone operacje)
2.1.1.	Podejmowanie działalności gospodarczej na obszarze objętym LSR	16	15	11
2.1.2.	Rozwijanie działalności gospodarczej na obszarze objętym LSR	20	10	0
2.1.3.	Utworzenie "Kreatora Przedsiębiorczości"	1	1	0

Wskaźniki produktu w ramach celu ogólnego 2 są w zaawansowanej fazie realizacji. Osiągnięcie wskaźników w opinii pracowników nie budzi wątpliwości i wskaźniki zostaną zrealizowane (opinia ta oparta jest na ilości podpisanych umów w 2019 roku) jednak niektóre nabory trzeba będzie powtórzyć ponieważ np. liczba wniosków, która wpłynęła do biura w ramach naboru nie pozwalała osiągnąć wartości docelowych. W tym

naborze pomimo organizacji spotkań informacyjnych, szerokiej promocji konkursu nie było chętnych wnioskodawców. Podobnie umowa na realizację projektu współpracy została podpisana dopiero w 2019 roku, co spowodowało określenie wskaźnika za rok 2018 na poziomie zerowym, jednak należy zauważyć działania w tym zakresie zostały podjęte (przedmiotowy raport obejmuje realizację LSR do końca 2018 roku jednak w trakcie rozmów z przedstawicielami LGD zebrano również informacje za rok 2019). Lokalna Grupa Działania zdiagnozowała przyczynę powyżej opisanych problemów. Organizacje pozarządowe aktywnie uczestniczyły w spotkaniach podczas, których była przygotowywana Lokalna Strategia Rozwoju i założono, że realizacja strategii będzie oddolnie realizowana przez organizacje skoro została dopasowana bezpośrednio do potrzeb mieszkańców. W rzeczywistości jednak organizacje przestały się angażować w takie działania, pozyskały niezbędne doświadczenie by aplikować również o duże środki z innych miejsc. Niejednokrotnie blokadą w aplikowaniu o środki okazywały się również środki finansowe, które organizacja musi posiadać na potrzeby projektu (dopiero po realizacji następuje refundacja). Wskaźnik związany z podejmowaniem działalności gospodarczej jest zrealizowany prawie całkowicie. Nabór na rozwój działalności gospodarczej był ogłoszony jako pierwszy. Pierwotnie założono przy pisaniu strategii, że aplikować będzie można o 100 000 zł i 100 000 zł będzie stanowiło jeden wskaźnik. Potencjalni wnioskodawcy zgłaszali się do biura LGD z prośbą o powiększenie tej kwoty ponieważ ich zdaniem nie była ona wystarczająca. Tak też uczyniono zmieniając zapis w regulaminie naboru wniosków, który limitował kwotę wsparcia do 100.000. W związku z tym beneficjenci mogli składać wnioski na wyższe kwoty zgodnie z limitem z rozporządzenia, który wynosi 300 000 zł. W konkursie zostały złożone projekty na takie kwoty. W takiej sytuacji pojawił się jednak problem z realizacją wskaźników. W związku z pierwotnym założeniem, że jeden wskaźnik to 100 000 zł to w sytuacji złożenia 4 wniosków brakowało 8 wskaźników (z 3 został zrobiony 1). W związku z zaistniałą sytuacją drugi nabór został ograniczony już do 100 tysięcy (zostało złożonych kilka wniosków i wskaźnik zostanie zrealizowany). Bardzo wolno odbywają się rozliczenia projektów i dlatego też mało jest rozliczonych i w pełni zakończonych. Współpraca z Urzędem Marszałkowskim przebiega prawidłowo, udzielane jest wsparcie i doradztwo.

Tabela 4 Realizacja finansowana wdrażania LSR

Realizacja finansowa LSR						
	Nazwa przedsięwzięcia	Budżet w LSR [PLN]	Pomoc przyznana		Pomoc wypłacona	
			Realizacja budżetu [PLN]	Realizacja budżetu [%]	Realizacja budżetu [PLN]	Realizacja budżetu [%]
1.1.1.	Organizacja imprez kulturowych i sportowych	250 000	129 605,00	51,84%	0	0%
1.1.2.	Wzrost atrakcyjności oferty kulturowej instytucji społecznych	300 000	92 109,00	30,70%	0	0%
1.2.1.	Podniesienie kapitału społecznego i kulturowego mieszkańców	200 000	0	0%	0	0%
1.2.2.	Wsparcie oddolnych inicjatyw mieszkańców	300 000	139 669,00	46,56%	0	0%
1.2.3.	Pobudzenie obywatelskości wśród młodzieży	250 000	0	0%	0	0%
1.2.4.	Liczba opracowanych folderów, broszur i innych wydawnictw promocyjnych	150 000	0	0%	0	0%
	Liczba zorganizowanych wydarzeń	150 000	52 227,00	34,82%	0	0%

	promocyjnych					
1.3.1.	Liczba wydanych folderów, broszur i innych wydawnictw promocyjnych	130 000	52 710,00	40,55%	0	0%
	Liczba zorganizowanych wydarzeń promocyjnych	120 000	0	0%	0	0%
	Liczba powstałych zintegrowanych ofert turystycznych	50 000	0	0%	0	0%
1.4.1.	Modernizacja obiektów z przeznaczeniem na świetlice wiejskie	700 000	350 455,83	50,06%	152 533,83	21,79%
1.4.2.	Zagospodarowanie terenu przestrzeni publicznej	1 000 000	489 817	48,98%	387 611,20	38,76%
1.4.3.	Realizacja projektu "Marsz po zdrowie"	257 030	257 028	99,99%	0	0%
2.1.1.	Podejmowanie działalności gospodarczej na obszarze objętym LSR	1 700 000	1 700 000	100%	1 100 000,0 0	64,70%
2.1.2.	Rozwijanie działalności gospodarczej na obszarze objętym LSR	1 900 000	1 764 682,00	92,88%	0	0%

2.1.3.	Utworzenie "Kreatora Przedsiębiorczości"	102 970	102 971,92	100,01%	0	0%
--------	--	---------	------------	---------	---	----

Realizacja finansowa odzwierciedla poziom osiągnięcia poszczególnych wskaźników. Należy stale monitorować wykonanie finansowe Lokalnej Strategii Rozwoju. Powyżej 50% finansowania w zakresie pomocy przyznanej osiągnięto w następujących zadaniach Organizacja imprez kulturowych i sportowych, Modernizacja obiektów z przeznaczeniem na świetlice wiejskie, Rozwijanie działalności gospodarczej na obszarze objętym LSR. Wartości 100% w zakresie pomocy przyznanej osiągnięto przy zadaniach Podejmowanie działalności gospodarczej na obszarze objętym LSR oraz Utworzenie "Kreatora Przedsiębiorczości". Wartości 0% w pomocy przyznanej osiągnięto, aż w 5 zadaniach tj. Liczba zorganizowanych wydarzeń promocyjnych, liczba powstałych zintegrowanych ofert turystycznych, pobudzenie obywatelskości wśród młodzieży, Liczba opracowanych folderów, broszur i innych wydawnictw promocyjnych, Podniesienie kapitału społecznego i kulturowego mieszkańców. Zakres wydatków finansowych odzwierciedla realizację wskaźników na średniozaawansowanym poziomie. Należy podjąć działania zmierzające do podniesienia wartości założonych wskaźników.

3.1.3. Realizacja planu komunikacji

Jednym z ważniejszych aspektów działania LGD jest komunikowanie się ze społecznością lokalną, partnerami oraz (potencjalnymi) wnioskodawcami i beneficjentami. Dobrze prowadzona komunikacja zapewnia większe możliwości operacyjne LGD, a także gwarantuje sprawniejszą realizację strategii. Skuteczne komunikowanie powinno znajdować odbicie w liczbie i jakości składanych wniosków, które powinny pozwalać na bezproblemowe osiągnięcie założonych wartości wskaźników. Wysoki poziom realizacji wskaźników świadczy zatem pośrednio o bardzo dobrej jakości działań komunikacyjnych podejmowanych przez LGD „Dorzecze Bobrzy”. Komunikowanie z lokalną społecznością można także ocenić bardziej bezpośrednio poprzez analizę wskaźników przypisanych do działań komunikacyjnych. Natura planu komunikacji zawartego w Lokalnej Strategii Rozwoju powoduje, że skupia on działania, które są w głównej mierze realizowane przez pracowników stowarzyszenia. Abstrahując w tym momencie od oceny pracy biura LGD należy stwierdzić, że swoją rolę w komunikacji ze społecznością mają do odegrania wszyscy członkowie stowarzyszenia, a szczególnie obowiązki w tym zakresie spoczywają na członkach jego organów.

Tabela 5 Realizacja planu komunikacji

Działanie komunikacyjne	Zrealizowane zadania w ramach działań komunikacyjnych	Wskaźniki	
		Wartości docelowe	Łączna realizacja 2016-2018
Informowanie o stanie realizacji LSR oraz działalności LGD	Opublikowanie komunikatów informacyjnych na stronach LGD nt. stanu realizacji LSR oraz działalności LGD	2	2
	Spotkania informacyjno-konsultacyjne	2	2
	Ogłoszenia w lokalnych mediach	2	2
Informowanie potencjalnych wnioskodawców o zasadach, typach operacji i kryteriach udzielania wsparcia z budżetu LSR	Udzielanie doradztwa indywidualnego w biurze LGD w formie bezpośredniej lub pośredniej	416	416
	Liczba osób zadowolonych z udzielonego wsparcia	89	89
	Opublikowanie postów na stronie LGD	14	14
	Wysyłanie informacji mailingiem do potencjalnych wnioskodawców	14	14
	Spotkania informacyjno-konsultacyjne	10	10
Promocja operacji realizowanych w ramach LSR	Liczba wydanych folderów i broszur promocyjnych	0	0
	Liczba osób które odwiedziły stoisko LGD podczas imprez promocyjnych (karty porad, materiały promocyjne, dok. zdjęciowa)	500	500
	Liczba wydarzeń promocyjnych i	5	5

	impresz integracyjnych, w których LGD brało udział		
Informowanie na temat prowadzonego doradztwa przez LGD „Dorzecze Bobrzy”	Opublikowanie komunikatów informacyjnych na stronach www LGD	12	12
	Ogłoszenia w lokalnych mediach	6	6
	Informacje wysyłane mailingiem do potencjalnych wnioskodawców	12	12
Utrzymanie dobrego wizerunku i rozpoznawalności LGD „Dorzecze Bobrzy”	Ogłoszenia w lokalnych mediach	3	3
	Informacje wysyłane mailingiem	2	2
	Ogłoszenia zamieszczone na stronie www LGD	3	3
	Imprezy promocyjne w których uczestniczyła LGD	17	17
	Liczba wydanych publikacji LGD	0	0
Szczególne wsparcie procesu wdrażania LSR w zakresie tworzenia i utrzymania miejsc pracy	Doradztwo indywidualne udzielone w biurze LGD w formie bezpośredniej lub pośredniej	397	397
	Zorganizowane spotkania(doradztwo grupowe) w formie bezpośredniej	3	3
	Opublikowane informacje/artykiły na stronie LGD	3	3
	Informacje wysyłane mailingiem do potencjalnych wnioskodawców	3	3
Szerokie włączenie mieszkańców reprezentujących różne sektory i grupy interesów w proces wdrażania oraz	Liczba opublikowanych postów na stronie LGD	1	1

monitoringu i ewaluacji LSR			
Szczególne uwzględnienie grupy defaworyzowanej w zakresie informowania i uzyskiwania informacji zwrotnej nt. wdrażania LSR i realizowanych operacji	Liczba opublikowanych postów na stronie LGD	1	1

Plan komunikacji został zrealizowany prawie w całości, w roku 2019 zostanie przypuszczalnie zrealizowany w całości. Realizacja planu komunikacji nie znajduje jednak odzwierciedlenia w realizowanych wskaźnikach. W zaistniałej sytuacji konieczne będzie realizowanie elementów komunikacji wykraczających już poza plan komunikacji tak, aby nadal promować nabory w celu realizacji określonych wskaźników oraz podejmować działania komunikacyjne z mieszkańcami terenu tak, aby nadal było dla nich wiadomym, że LGD funkcjonuje. LGD napotkało problemy w publikowaniu informacji w mediach. Wysyłane były niezbędne materiały, ale kilkakrotnie zdarzało się tak, że nie zostały one opublikowane (z powodu podejmowania przez lokalne media innych zagadnień niż te związane z Lokalną Grupą Działania). Zdecydowanie łatwiejsza jest komunikacja przez własną stronę internetową i wysyłanie wiadomości na strony gmin wchodzących w skład LGD. Najsprawniejszym kanałem komunikacji z wnioskodawcami jest telefon, dlatego np. przed spotkaniami informacyjnymi pracownicy dzwonią np. do organizacji pozarządowych z zaproszeniem do udziału w takim spotkaniu. Realizacja założonego planu komunikacji zdaniem przedstawiciela LGD przebiegła sprawnie i plan został zrealizowany przed czasem. Ich zdaniem nie oznacza to jednak zaprzestania działań komunikacyjnych (pracownicy Biura LGD zamierzają go nadal realizować w celu utrzymania komunikacji z mieszkańcami, mimo faktu, że plan udało się zrealizować przed czasem).

3.2. Badania ilościowe

3.2.1. Doradztwo w biurze LGD

Doradztwo udzielane przez pracowników biura LGD jest jednym z najważniejszych aspektów funkcjonowania biura. To dzięki efektywnemu doradztwu, liczba składanych wniosków dobrej jakości jest zadawalająca, co z kolei przekłada się na wysokiej jakości realizowane projekty. Dane dotyczące działań podejmowanych w tym zakresie przez pracowników biura LGD „Dorzecze Bobrzy” zostały przedstawione w tabeli poniżej.

Tabela 6 Świadczone doradztwo

Porady	2016	2017	2018
Liczba udzielonych porad osobiście w biurze	147	112	81
Liczba porad udzielonych telefonicznie	78	25	24
Liczba porad udzielonych mailowo	0	0	0
Liczba porad udzielonych łącznie	225	137	105
Liczba przedsiębiorców i osób, które chcą podjąć działalność gospodarczą, którym udzielono porad	98	36	32
Liczba przedstawicieli sektora społecznego, którym udzielono porad	10- stowarzyszeń 117 – osób fizycznych	9- stowarzyszeń 92 – osoby fizyczne	60 stowarzysze ń 13- osób fizycznych
Liczba przedstawicieli sektora publicznego, którym udzielono porad	0	0	0
Liczba podmiotów, którym udzielono porad	225	137	105

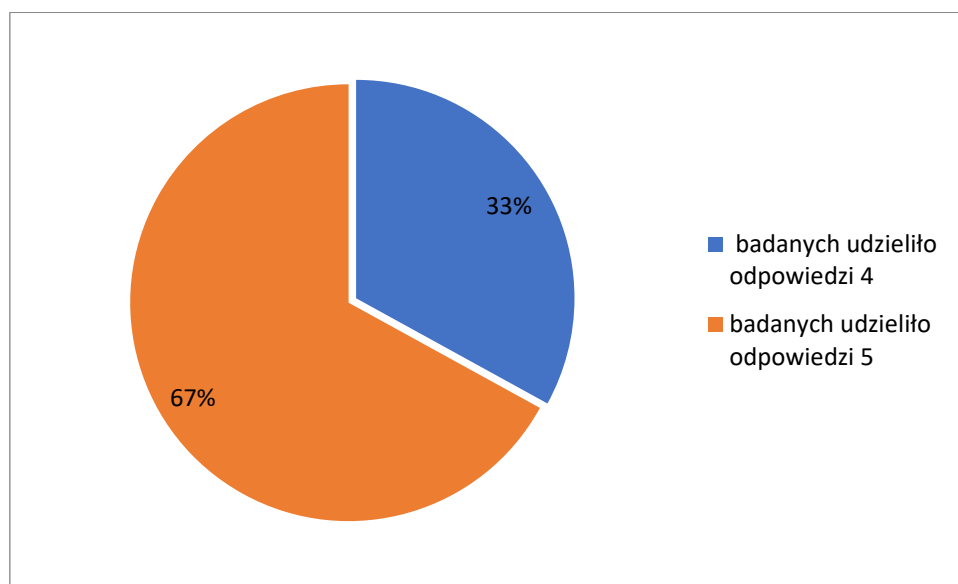
W roku 2018 w porównaniu do lat ubiegłych zdecydowanie wzrosła ilość udzielanych porad przedstawicielom sektora społecznego. W przypadku pozostałych porad wartości zmalały (w

odniesieniu do roku 2016 i 2017). Na poziomie zerowym utrzymuje się doradztwo na rzecz sektora publicznego. Najwięcej porad udzielanych jest osobiście w siedzibie biura LGD, całkowicie nie udzielano porad e-mailowych. W 2018 udzielono wsparcia 105 podmiotom.

Doradztwo świadczone przez pracowników Lokalnej Grupy Działania zostało ocenione przez beneficjentów na wysokim poziomie.

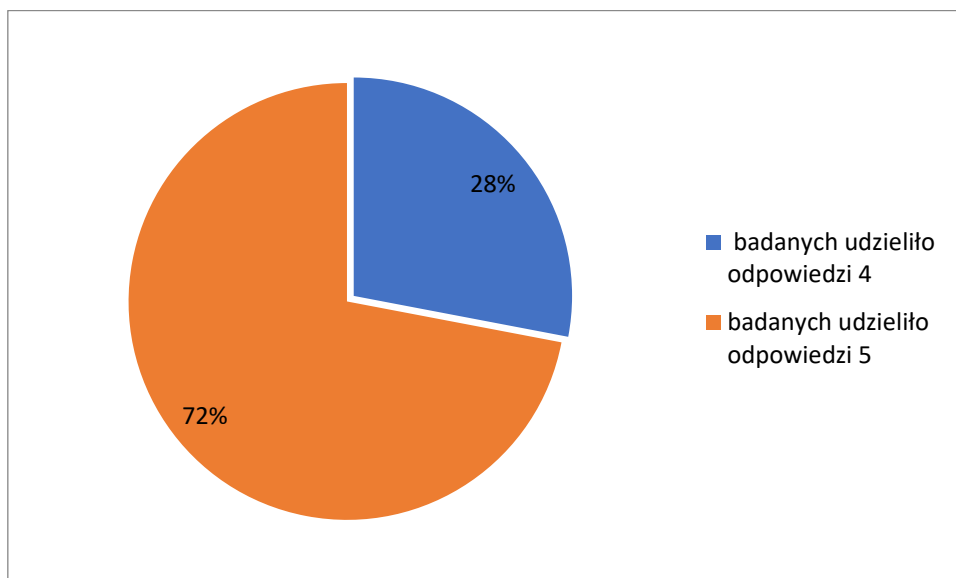
W I półroczu 2019 udzielono doradztwa 61 razy. Zgodnie z zapisami Regulaminu Pracy Biura LGD przeprowadzona badania efektywności świadczonych usług na grupie minimum 20% usługobiorców. Łącznie został przeprowadzonych 51 ankiet badania satysfakcji z doradztwa. W II półroczu 43 razy udzielono doradztwa. Łącznie zostało przeprowadzonych 29 ankiet badania satysfakcji z doradztwa. W przedstawionych poniżej danych dokonano analizy wyników w skali całego roku 2018.

Wykres 1 Na ile zakres udzielonych porad spełnił Pana/Pani oczekiwania (gdzie 1 – zupełnie nie spełnił, 5 całkowicie spełnił)?

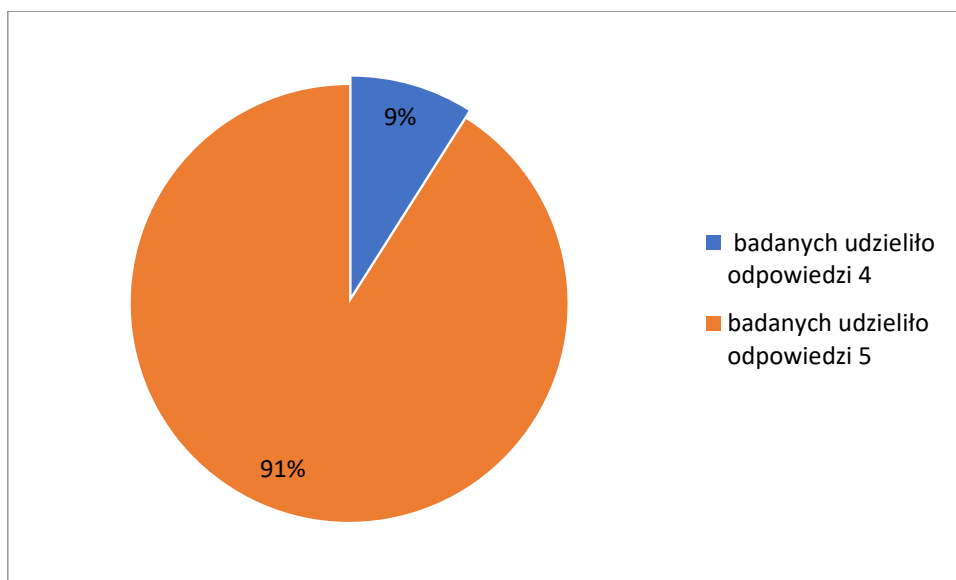
Zakres udzielanych porad spełniał oczekiwania osób z nich korzystających. Zostały one ocenione jako całkowicie spełniające i spełniające oczekiwania.

Wykres 2 W jakim stopniu uważa Pan/Pani udzielone porady za przydane (gdzie 1 – zupełnie nie przydatne, 5 – bardzo przydatne)

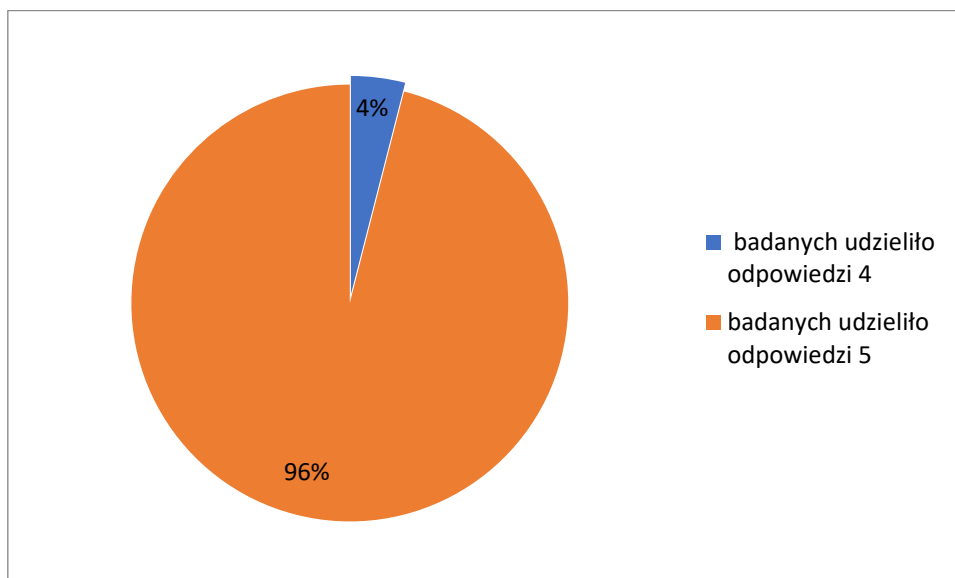
Zdaniem 72% badanych udzielane przez pracowników biura Lokalnej Grupy Działania są bardzo przydatne, a dla 28% przydatne. Osoby korzystające z doradztwa mogą wykorzystywać zebrane informacje, uznając je za przydatne.

Wykres 3 Jakie było Pana/Pani zdaniem przygotowanie merytoryczne (wiedza, fachowość, kompetencje) doradców (gdzie 1 – bardzo słabe, 5 – bardzo dobre)

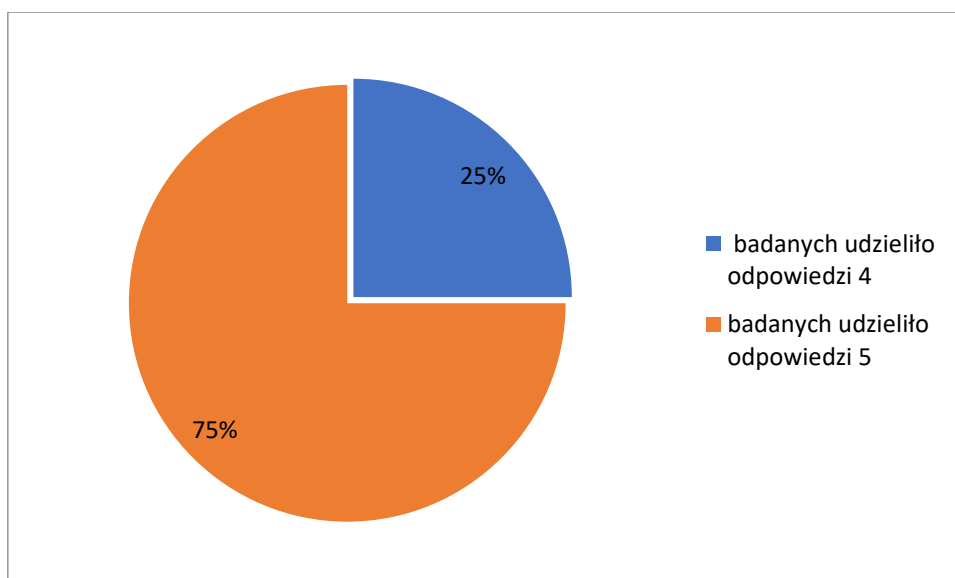
Zdaniem badanych przygotowanie merytoryczne rozumiane jako wiedza, fachowość i kompetencje doradców zostało oceniane bardzo wysoko. Za bardzo dobre uznało je, aż 91% ankietowanych, a pozostałe 9% za dobre.

Wykres 4 Jak ocenia Pan/Pani kontakt z doradcami (gdzie 1 bardzo zły, 5 bardzo dobry) – w zakresie kultury osobistej, troski o odbiorcę doradztwa oraz zaangażowanie w pomoc odbiorcy doradztwa.

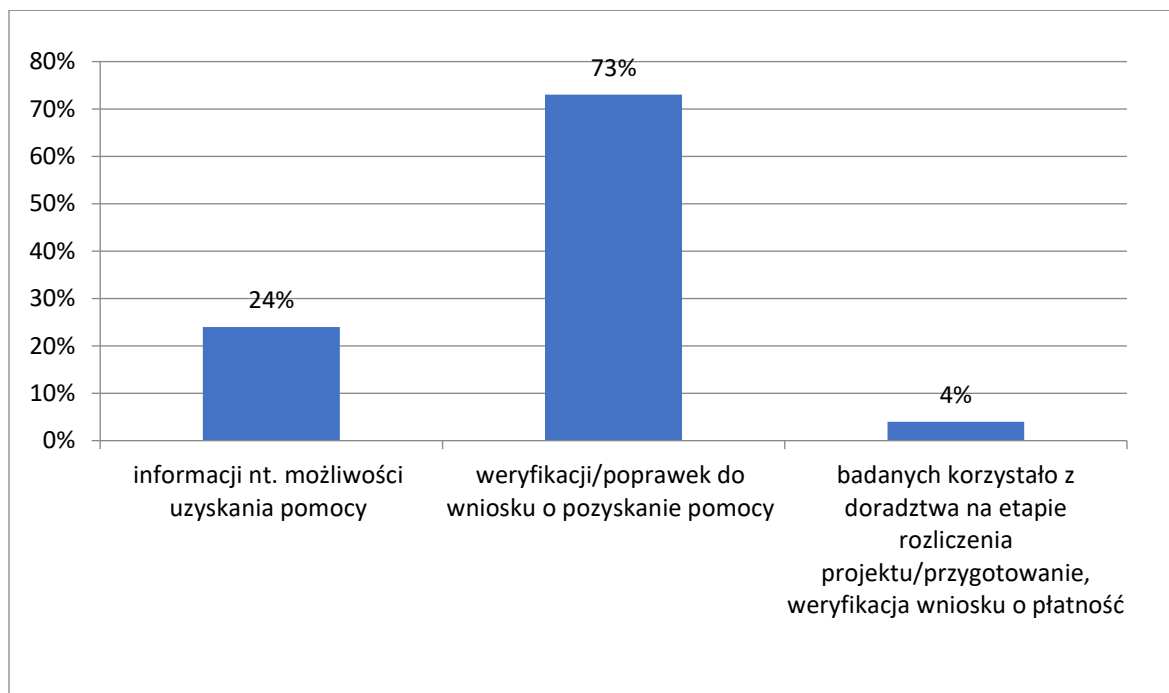
Bardzo wysoko oceniony został kontakt z doradcami w każdym zakresie. Ankietowanym zadano trzy osobne pytania o ocenę kultury osobistej, troski o odbiorcę doradztwa oraz zaangażowania w pomoc odbiorcy doradztwa. W każdym przypadku uzyskano jednakowy wynik gdzie, aż 96% ankietowanych uznało, że w każdym zakresie jest on bardzo dobry. Pozostałe 4% oceniły ten kontakt jako dobry.

Wykres 5 Jaka jest Pana/Pani ogólna ocena udzielonego doradztwa? (gdzie 1 – niedostateczna, 5 – bardzo dobra)

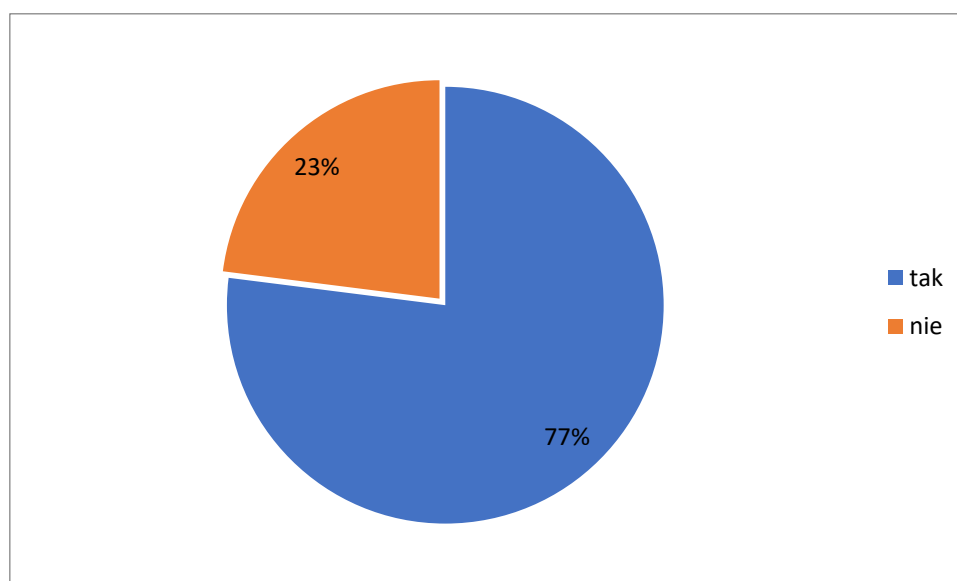
Ogólna ocena udzielanego doradztwa została oceniona przez 75% ankietowanych jako bardzo dobra. Natomiast 25% badanych uznała, że jest ona dobra. Całościowa ocena doradztwa świadczonego przez LGD oceniona jest na wysokim poziomie przez osoby, które z tego doradztwa korzystają.

Wykres 6 Na którym etapie przygotowania i/lub realizacji projektu korzystał/a Pan/Pani z usługi doradztwa?

Najczęściej ankietowani korzystali z doradztwa podczas weryfikacji lub poprawek do wniosku o pozyskanie pomocy (73% badanych), 24% ankietowanych skorzystało z doradztwa na etapie pozyskanie informacji na temat możliwości uzyskanie pomocy. Jedynie 4% ankietowanych korzystało z doradztwa na etapie rozliczenia projektu lub przygotowania czy weryfikacji wniosku o płatność.

Wykres 7 Czy pytania z którymi zgłosił/a się Pan/i do doradcy zostały rozstrzygnięte

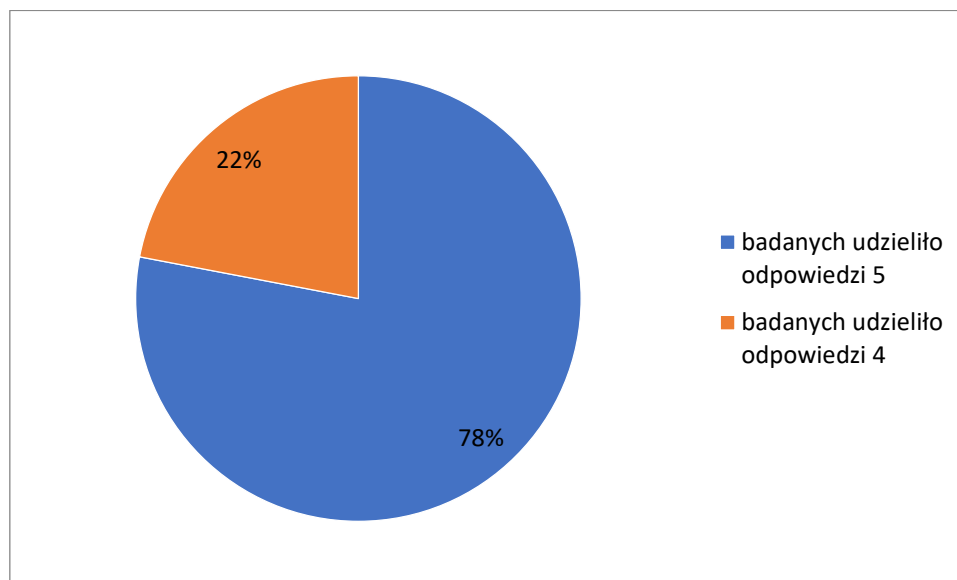
77% badanych uznało, że problem z którym zgłosili się do pracowników biura Lokalnej Grupy Działania został podczas doradztwa rozstrzygnięty. 23% ankietowanych nie rozwiązała swojego problemu w trakcie doradztwa.

3.2.2. Spotkania informacyjno-konsultacyjne

W ramach działań szkoleniowo – informacyjnych Lokalna Grupa Działania „Dorzecze Bobrzy” w I półroczu 2018 przeprowadziła 3 spotkania konsultacyjno – szkoleniowe w ramach prowadzonych naborów wniosków po 1 w każdej z gmin należących do LGD oraz 1 ogólne spotkanie informacyjno – konsultacyjne. Łącznie w spotkaniach uczestniczyło 192 osób. Podczas spotkań zostało przeprowadzone badanie efektywności świadczonych usług doradczych za pośrednictwem ankiet. Każdy uczestnik spotkania otrzymał ankietę (rozdano 192 ankiety i 192 wróciły). W II półroczu 2018 LGD przeprowadziła 3 spotkania konsultacyjno – szkoleniowe w ramach prowadzonych naborów wniosków po 1 w każdej z gmin należących do LGD. Łącznie w spotkaniach uczestniczyło 72 osoby. Podczas spotkań zostało przeprowadzone badanie efektywności świadczonych usług doradczych za pośrednictwem ankiet. Każdy uczestnik spotkania otrzymał ankietę (rozdano 72 ankiety i 72 wróciły).

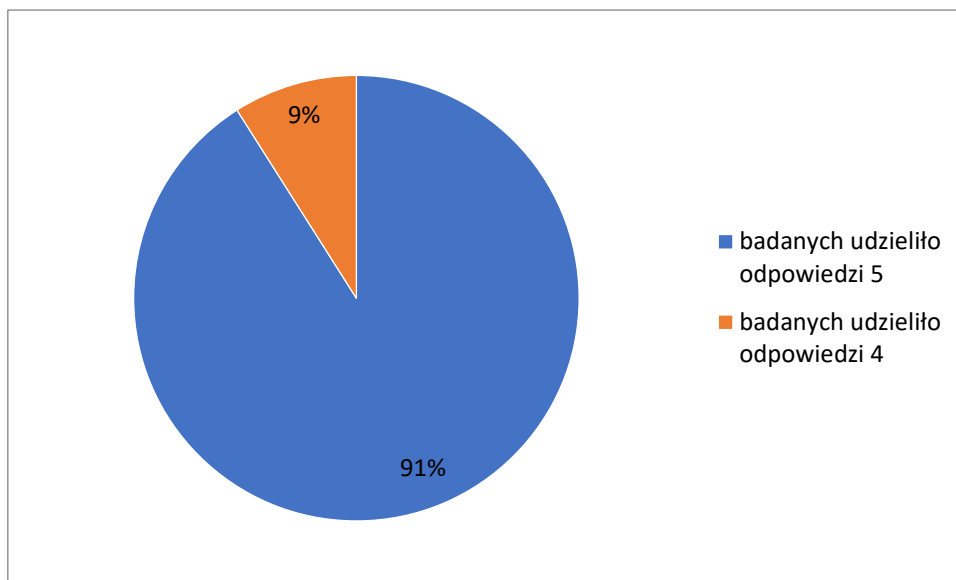
W przedstawionych poniżej danych dokonano analizy wyników w skali całego roku 2018.

Wykres 8 Na ile zakres przekazanych informacji na temat działalności LGD spełnił Pana/i oczekiwania? (gdzie 1 – zupełnie nie spełnił, 5 całkowicie spełnił)?

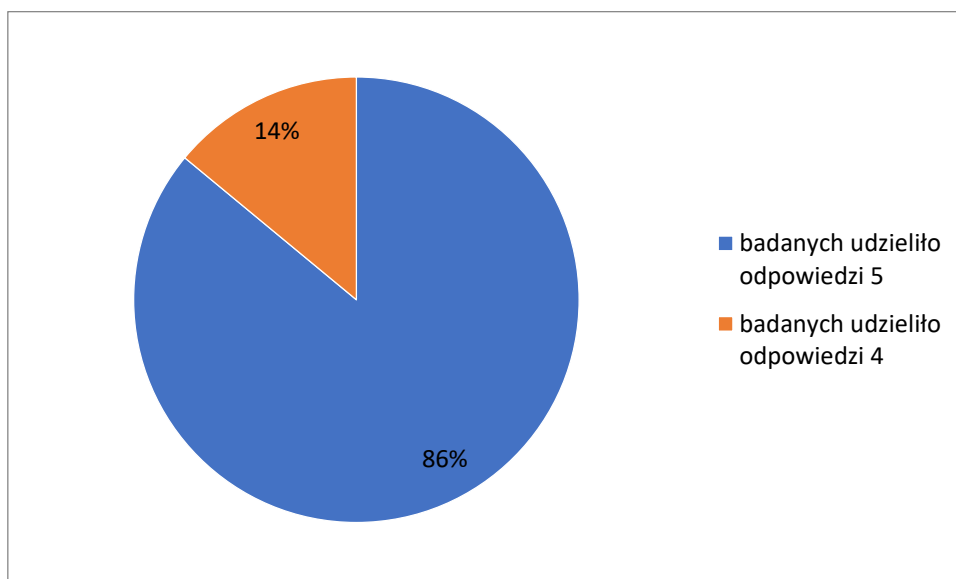
78% badanych udzieliło odpowiedzi, że zakres przekazanych informacji na temat działalności LGD całkowicie spełnił oczekiwania osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno – konsultacyjnych. 22% ankietowanych uznało, że zakres przekazanych informacji spełnił ich oczekiwania.

Wykres 9 W jakim stopniu zgadza się Pan/Pani z poniższymi stwierdzeniami: prowadzący był dobrze przygotowany

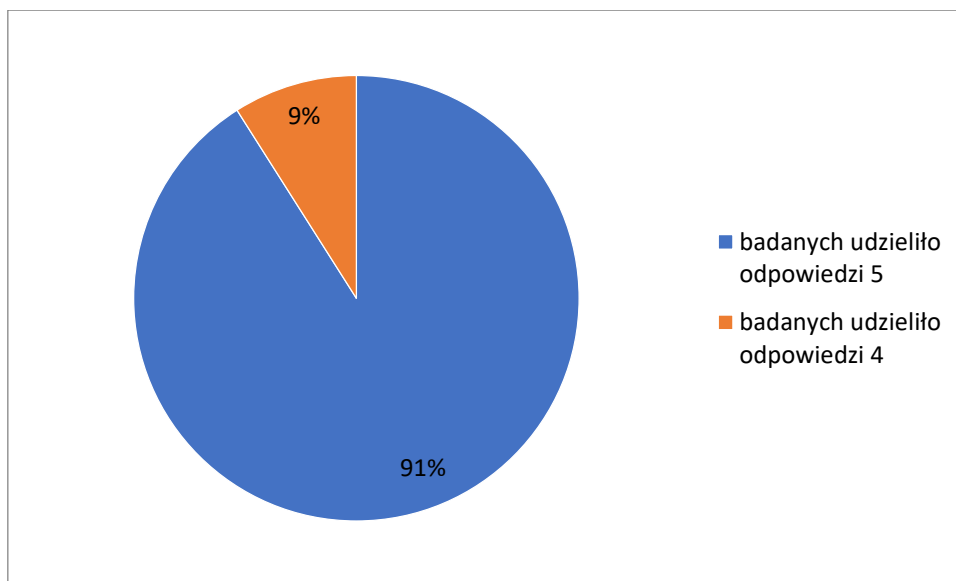
Przygotowanie prowadzącego zostało ocenione wysoko. Aż 91% badanych uznało, że prowadzący był bardzo dobrze przygotowany, a 9% uznało przygotowanie prowadzącego za dobre.

Wykres 10 W jakim stopniu zgadza się Pan/Pani z poniższymi stwierdzeniami: prowadzący odznaczał się wysoką kulturą osobistą

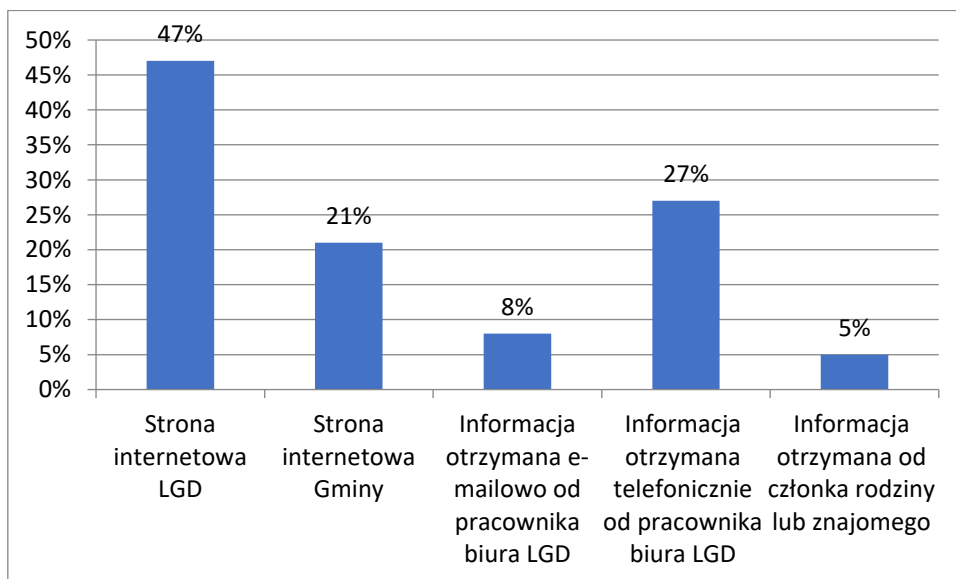
Kultura osobista prowadzącego została przez 86% badanych oceniona bardzo wysoko, a przez 14% wysoko. Prowadzący wyróżniał się zatem wysoką kulturą osobistą.

Wykres 11 W jakim stopniu zgadza się Pan/Pani z poniższymi stwierdzeniami: sposób prezentowania wiedzy był jasny i zrozumiały

Dla 91% badanych sposób prezentowania wiedzy był zdecydowanie jasny i zrozumiały, a dla 9% był jasny i zrozumiały. Sposób prezentowania wiedzy został oceniony przez ankietowanych wysoko.

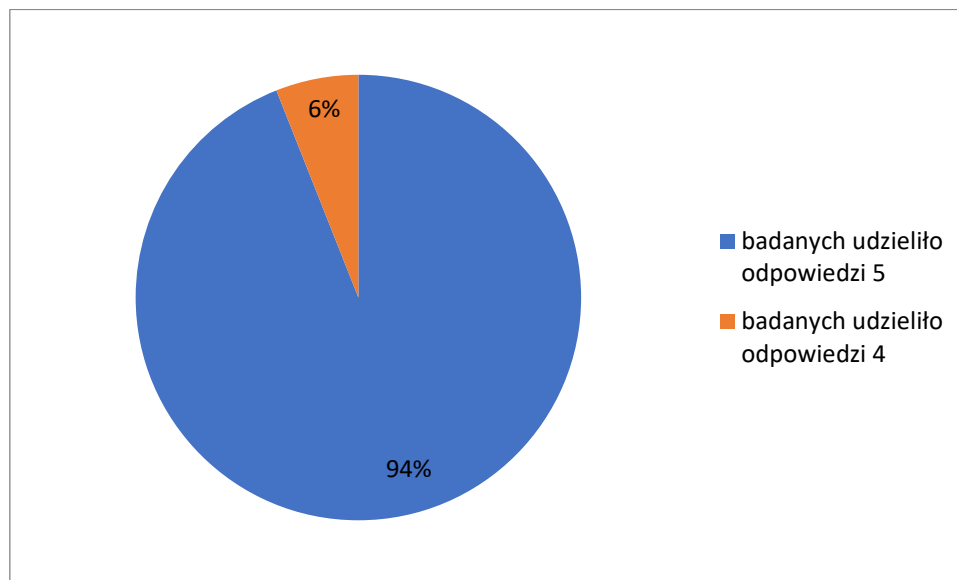
Wykres 12 W jaki sposób dowiedział/a się Pan/Pani o szkoleniu?

Najczęściej wykorzystywanym sposobem dowiadzania się o szkoleniu zdaniem ankietowanych jest strona internetowa LGD (47% badanych). 27% ankietowanych dowiaduje się o szkoleniach z informacji otrzymywanych telefonicznie od pracowników biura, 21%

ankietowanych ze strony internetowej Gminy, 8% ankietowanych z informacji otrzymywanej e-mailowo od pracownika biura LGD, natomiast 5% ankietowanych z informacji otrzymanej od członka rodziny lub znajomego.

Wykres 13 Jaka jest Pana/Pani końcowa ocena szkolenia / spotkania informacyjno – konsultacyjnego?

Całość szkoleń została wysoko oceniona ponieważ 94% za ocenę końcową uznało bardzo dobrą, a 6% dobrą.

3.3. Badania jakościowe

4. Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze.

4.1. Ocena wpływu na główny cel LSR

- W jakim stopniu realizacja LSR przyczynia się do oczekiwanych zmian na obszarze nim objętym? Co konkretnie zmieniło się na obszarze objętym LSR?

Wybrane do tej pory projekty oraz podpisane przez wnioskodawców umowy wskazują na fakt, że przyczyniają się one do osiągnięcia celów LSR. Zauważalna jest zmiana sytuacji społeczno – gospodarczej obszaru m.in. wzrost liczby aktywności mieszkańców, wzrost ilości firm oraz organizacji pozarządowych na terenie funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania. Z dotychczas przeprowadzonych przez LGD naborów w zakresie przedsiębiorczości wynika, że cieszą się one dużym zainteresowaniem (dotyczy to zarówno aplikowania o środki na założenie nowych działalności gospodarczych jak również rozwój już istniejących). Liczba złożonych wniosków w większości naborów (głównie tych związanych z przedsiębiorczością) znacznie przekraczała ilość dostępnych środków. Fakt ten wskazuje na

to, iż potrzeby społeczności lokalnych w tym zakresie są duże. W przypadku projektów grantowych, po przeprowadzeniu 5 naborów wynika, że zainteresowanie grantobiorców nie jest bardzo duże. Nie we wszystkich naborach są osoby chętne do realizacji projektów (wszystko wskazuje na to, że wskaźniki zostały przeszacowane - na koniec 2018 roku zdecydowana większość nie została zrealizowana nawet w niewielkim stopniu. Tak jak opisano powyżej należy podjąć intensywne działania w celu poprawy stanu realizacji wskaźników). Ponadto niejednokrotnie składane są projekty na niższe niż założone kwoty. Wynika to głównie z wysokiego dla potencjalnych beneficjentów wkładu własnego, a także konieczności poniesienia kosztów na realizację projektów (brak możliwości zaliczkowania). Pierwotnie zaplanowany budżet nie jest adekwatny do obecnych potrzeb mieszkańców i instytucji z terenu wdrażania LSR. Środki zaplanowane dla NGO nie są wykorzystywane, rynek został częściowo wysycony - wiele organizacji już zostało zaopatrzone w niezbędne przedmioty, rekwizyty, stroje, instrumenty oraz wyposażenie, dodatkowo organizacje nauczyły się pisać, realizować oraz rozliczać środki i sięgają po inne środki zewnętrzne. Zdecydowany deficyt panuje jednocześnie w sferze wsparcia przedsiębiorczości, gdzie codziennie zgłaszają się osoby chętne podjąć lub rozwinąć działalność gospodarczą. Taka sytuacja potwierdza zdanie pracowników biura LGD, że w przyszłej strategii rozwoju zasadnym jest przeznaczenie większej puli środków na działania związane z przedsiębiorczością. Cele zostały określone prawidłowo. W zakresie aktywnego społeczeństwa (cel główny) realizacja odbywa się w bieżących działaniach jednak jak opisano powyżej nie jest to widoczne np. w realizacji wskaźników. Należy stale podejmować działania mające na celu pobudzanie aktywności społecznej. Największym zainteresowaniem cieszy się pozyskiwanie środków na rozwój i założenie działalności gospodarczej.

- Czy w kolejnej Strategii ten cel powinien być podtrzymany czy też należy obrać jakiś inny (jeśli to drugie, to dlaczego)?

W kolejnej strategii cele powinny zostać podtrzymane ponieważ nadal wymagają pracy, by można powiedzieć o ich osiągnięciu w pełni. Należy wzmacniać kapitał społeczny, który będzie się opierał również na działaniach aktywizujących społeczeństwo, a nie tylko związanym z rozwojem przedsiębiorczości.

4.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny

- Jak realizacja LSR wpływa na aktywność społeczną mieszkańców obszaru?

Lokalna Strategia Rozwoju wpływa na aktywność społeczną. W jednym organizowanym przez LGD naborze zostały złożone 4 wnioski przez grupy nieformalne. Wszystkie 4 wnioski otrzymały dofinansowanie. Dotyczyły one organizacji turnieju sportowego dla dzieci i młodzieży, turniej szachowego, doposażenie KGW oraz przygotowania ludowego obrzędu „oczepin”. Zauważalny jest również wzrost świadomości mieszkańców o możliwości aplikowania o środki z różnych źródeł finansowania i wykorzystywania ich na ciekawe inicjatywy społeczne.

- Jak można ocenić zaangażowanie mieszkańców w sprawy lokalne – czy zmieniło się ono pod wpływem działalności LGD? Proszę podać przykłady i krótko opisać aktywności mieszkańców.

Należy stwierdzić, że zaangażowanie w sprawy lokalne mieszkańców wzrasta pod wpływem Lokalnej Grupy Działania. Mieszkańcy otrzymali szansę rozwoju wynikającą z Lokalnej Strategii Rozwoju. Dzięki temu mieli możliwość zrealizować swoje pomysły, a nie było żadnej innej instytucji, która dawałaby takie dofinansowanie zwłaszcza osobom prywatnym (bez konieczności zakładania organizacji na potrzeby realizacji pomysłu). Przykładem takiej aktywności jest organizacja turniejów szachowych, warsztatów z różnych dziedzin życia, turniejów sportowych, warsztatów ludowych, itp..

Ciekawą inicjatywą podejmowaną przez stowarzyszenie jest corocznie przyznawana przez LGD Nagroda Bobra Lokalnej Grupy Działania „Dorzecze Bobrzy”. Nagroda jest przyznawana dla aktywnych działaczy na rzecz środowiska lokalnego i stanowi motywację do dalszych działań społecznych niezależnie od realizacji projektów w ramach wdrażania LSR, czy innych źródeł finansowania. Nagroda wręczana jest w kilku kategoriach, każda gmina otrzymać może jedną nagrodę przyznaną dla urzędu, stowarzyszenia, jednostki organizacyjnej, produktu turystycznego, osoby wyróżniającej się na rzecz działalności LGD (nagrodę może otrzymać jedna osoba z każdej gminy). Nagrody przyznawane są na forum głównie podczas festynów gminnych, a czasem podczas przedsięwzięć organizowanych przez Lokalną Grupę Działania. Celem przyznawania nagrody jest promowanie najlepszych usługodawców, produktów turystycznych oraz osób i instytucji wyróżniających się w działalności na rzecz LGD. Nagroda Lokalnej Grupy Działania „Dorzecze Bobrzy” ma charakter honorowy i przyznawana jest w czterech kategoriach: najlepsza usługa, najlepszy produkt turystyczny, osoba wyróżniająca się w działalności na rzecz LGD, instytucja wyróżniająca się w działalności

na rzecz LGD. Nagroda ta jest prestiżowa i stanowi duże wyróżnienie dla osób, które ją otrzymują.

4.3. Rozwój przedsiębiorczości

- W jakim stopniu LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości? Czy rozdane premie na założenie działalności przyczyniły się do wzrostu postaw przedsiębiorczych w społeczności?

Lokalna Strategia Rozwoju w znacznym stopniu przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości. Powstają nowe miejsca pracy, nowe przedsiębiorstwa, te istniejące mają możliwość rozwoju. Największym pozytywnym przejawem jest utrzymywanie się tych przedsiębiorstw na rynku również po zakończeniu projektu. Ilość chętnych do otrzymania dotacji jest znacznie większa niż zaplanowane środki np. założono, że na otwarcie działalności dofinansowanie otrzyma 17 wniosków, a złożonych zostało 41. Jak na warunki wchodzących w skład LGD gmin przyznanie 100 000 zł. dofinansowania pozwala na utrzymanie się na rynku.

- Jakie są problemy lokalnego rynku pracy? Czy i ewentualnie w jaki sposób realizacja LSR przyczyniła się do rozwiązania tych problemów?

Aktualny rynek pracy jest rynkiem pracownika. To potencjalnym pracownikom nie odpowiadają np. warunki płacowe tam gdzie jest miejsce pracy. Aktualnie trudno jest też znaleźć osoby bezrobotne, chętne podjąć zatrudnienie. Wynika to między innymi z ilości przyznawanych zasiłków. Lokalna Grupa Działania przyczynia się do poprawy tej sytuacji poprzez możliwość utworzenia nowych przedsiębiorstw, gdzie osoby posiadające dany rodzaj wykształcenia czy kwalifikacji mogą się odnaleźć.

Czy kolejna LSR także powinna przewidywać wsparcie dla przedsiębiorców? Jeśli nie, to dlaczego? Jeśli tak, to jakiego typu powinno to być wsparcie?

Kolejna strategia rozwoju powinna zawierać możliwość wsparcia przedsiębiorców. Obszar przedsiębiorczości cieszy się największym zainteresowaniem, dlatego należy rozważyć zwiększenie środków zarówno na powstawania nowych podmiotów działalności gospodarczej jak również na wzmocnienie już istniejących.

4.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

- W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do wzrostu atrakcyjności turystycznej obszaru? Jakie konkretnie działania zrealizowano, których celem było zwiększenie atrakcyjności turystycznej?

Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju przyczynia się do wzrostu atrakcyjności turystycznej obszaru. Jedynym problemem napotkanym w realizacji zadań z tego obszaru było zachęcenie organizacji pozarządowych do ich realizacji (powyżej opisano problem z pozyskaniem takich organizacji pozarządowych do działań w zakresie turystyki co związane jest głównie z faktem, że na terenie działania LGD nie ma NGO związanych jedynie z turystyką. Organizacje te działają w różnym zakresie na rzecz mieszkańców jednak turystyka jest drugorzędna). Prawdopodobnie w LSR zagadnienie to zostało zbyt ambitnie określone, odpowiadało ono oczywiście na potrzeby, ale nie została uwzględniona chęć organizacji do realizacji takich przedsięwzięć. Problem ten nie oznaczał jednak, że zaprzestano działań w zakresie turystyki. Lokalna Grupa Działania przejęła na siebie część działań w tym obszarze. Na przykład pozyskiwane są środki, żeby zorganizować rajdy, zachęcano lokalne organizacje do podjęcia działań w zakresie turystyki na spotkaniach informacyjnych, a także zdecydowano się na realizację projektu współpracy, który będzie dużym przedsięwzięciem. Zadaniem tego projektu będzie powstanie tras do uprawiania nordic walking w postaci wytyczenia oraz oznakowania 36 parków na terenie województwa Świętokrzyskiego, Mazowieckiego, Śląskiego i Łódzkiego. Wartością dodaną projektu będzie promocja turystycznego obszaru działania LGD. Rozwój turystyczny obszaru nie cieszy się jednak taką popularnością jak przedsiębiorczość. Rozważyć należy w następnej strategii ulokowanie większej ilości środków na doposażenie obiektów rekreacyjnych, które już powstały. Na terenie jest dużo nowopowstałych placów zabaw, siłowni czy świetlic, ale należy je w kolejnych latach utrzymać (konserwacja, remonty, naprawy, doposażenie). Można rozważyć również ich uzupełnienie o innowacyjne obiekty np. doświadczalne place zabaw.

- Czy w czasie realizacji LSR podjęto jakieś działania zmierzające do zachowania lokalnego dziedzictwa? Jeśli tak, to jakie? Czy pojawiły się jakieś nowe pomysły związane z praktycznym wykorzystaniem elementów dziedzictwa?

W okresie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju podjęto działania zmierzające do zachowania lokalnego dziedzictwa. Realizowane były projekty grantowe z których m.in. zakupione zostały

stroje ludowe, instrumenty, wsparte zostały Koła Gospodyń Wiejskich w zakresie kultywowania tradycji, np. organizacja Nocy Świętojańskiej. Projekty grantowe w celu uzyskania dofinansowania muszą wpisywać się w dziedzictwo kulturowe lub promocję obszaru (co wynika z aktów prawnych na mocy, których funkcjonuje LGD).

- Czy turystyka jest perspektywnym kierunkiem rozwoju obszaru? Jeśli tak, to jak należy wspierać jej rozwój, jakie działania są potrzebne?

Turystyka jest nadal perspektywnym kierunkiem rozwoju obszaru. Określony wskaźnik nie został zrealizowany w roku 2018, jednak z informacji uzyskanych od pracowników biura LGD prawdopodobnie zostanie osiągnięty do końca realizacji strategii. Pod rozwagę poddać należy sposób realizacji zadań w obszarze turystyki, na przykład zamianę grantów na operacje własne. Należy jednak nadal umożliwić aplikowanie o środki organizacjom pozarządowym, ale również innym zainteresowanym podmiotom.

4.5. Grupy defaworyzowane

- Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane (tzn. czy trafnie zdiagnozowano kto wymaga wsparcia)? Czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?

W obecnie realizowanej LSR grupy defaworyzowane zdefiniowano jako osoby bezrobotne, osoby długotrwale bezrobotne (powyżej 2 lat) oraz osoby powyżej 50 r. ż.

Określone zostały 3 grupy defaworyzowane i każda z tych grup skorzystała ze wsparcia oferowanego przez Lokalną Grupę Działania. Beneficjentami LGD są zarówno bezrobotni, długotrwale bezrobotni jak i osoby powyżej 50 roku życia. Aktualnie pojawiają się wnioski od potencjalnych beneficjentów z prośbą o zmiany grup defaworyzowanych. Głównie prośby te dotyczą zmiany grupy osób długotrwale bezrobotnych i bezrobotnych. Na terenie LGD niezauważalna jest już ta grupa. Owszem są takie osoby, ale one deklarują otwarcie, że nie chcą podjąć pracy ponieważ mają środki na codzienne życie (m.in. pochodzące z zasiłków) - od czasu pisania LSR do dnia dzisiejszego zmienił się rynek pracy, głównie z zakresie wsparcia

socjalnego (m.in. pojawienie się 500+), z tego powodu spora grupa osób nie musi już wracać do pracy. Należy rozważyć w tym zakresie przeprowadzenie analizy związanej ze zmianą grup de faworyzowanych w przyszłości.

- Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Lokalna Strategia Rozwoju nie ingerowała w poziom ubóstwa. Nie zostało to określone np. wskaźnikami. Domniemać można jednak, że LSR przyczyniła się pozytywnie do poprawy poziomu ubóstwa ze względu na zakładanie nowych przedsiębiorstw i powstawanie nowych miejsc pracy. Lokalna Strategia Rozwoju wpływa pozytywnie na wykluczenie społeczne.

- Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?'

Niewątpliwie nadal należy wspierać grupy defaworyzowane, w tym udzielać wsparcia finansowego co docelowo będzie prowadziło do sukcesywnego zmniejszania się poziomu wykluczenia społecznego oraz ubóstwa. Należy przeprowadzić analizę, która pozwoli na określenie aktualnych grup de faworyzowanych.

4.6. Innowacyjność

- Jakie kryterium innowacyjności przyjęto w LSR? Czy realizowane operacje je spełniały (czy otrzymywały za nie punkty)? Czy realizowane projekty rzeczywiście są innowacyjne?

W Lokalnej Strategii Rozwoju w jednym z rozdziałów opisane zostało kryterium innowacyjności. W trakcie jej realizacji dokonano jeszcze uszczegółowienia tak żeby beneficjenci wiedzieli czego kryterium dokładnie dotyczy. Po przeprowadzeniu pierwszego naboru w 2016 r. wynikły problemy ze szczegółowością kryteriów (nie tylko w zakresie innowacyjności). Jeden z beneficjentów złożył wówczas protest dotyczący branż kluczowych, który ostatecznie został rozstrzygnięty w sądzie na jego korzyść. Aby zapobiec takim sytuacjom w przyszłości Zarząd LGD zdecydował się na uszczegółowienie kryteriów, w tym dotyczącego innowacyjności, rozpisując szczegółowo jak dane kryterium jest rozumiane i co beneficjent musi spełnić, aby otrzymać punkty w ramach tego kryterium. Na chwilę obecną spadła liczba protestów składanych przez beneficjentów, co wskazuje na jednoznaczność rozumienia ich zarówno przez LGD jak i wnioskodawców.

W większości złożonych wniosków kryterium to było spełnione, a punkty zostały przyznane. Kryterium innowacyjności za każdym razem było odnoszone do terenu LGD i oceniane w skali lokalnej (sprawdzano czy na terenie LGD nie były wcześniej realizowane podobne działania – jeżeli nie punkty były przyznawane). Tym samym wybierano projekty faktycznie innowacyjne.

- Jakie typy innowacji powstały dzięki realizacji LSR? (jeśli nie będą w stanie stworzyć typologii, to poprosić o wymienienie przykładowych innowacyjnych projektów)

W ramach projektów zostały zrealizowane innowacje o różnym charakterze. Były to między innymi: zakup specjalistycznego traka do przecierania drewna z innowacyjnym wyposażeniem, leczenie stomatologiczne i ortodontyczne bez bólu dla mieszkańców i turystów, podjęcie działalności gospodarczej w zakresie usług badań i analiz technicznych, wypożyczalnia sprzętu budowlanego, ogrodniczego i elektronarzędzi, podjęcie działalności gospodarczej w zakresie usług geodezyjnych i sporządzania precyzyjnych opracowań 3D, zakup pionowego centrum obróbczego oraz instalacji małej elektrowni fotowoltaicznej, budowa ogrodu terapeutycznego dla wdrażania innowacyjnej usługi hortiterapii. Wśród członków Rady LGD podczas oceny projektów przeprowadzono dyskusje i dokonywano faktycznego sprawdzenia innowacyjności (pod kątem lokalnego charakteru innowacyjności – weryfikacja czy faktycznie proponowane w projekcie zagadnienie nie zostało wcześniej wykorzystane na terenie działania LGD). Każdy wniosek został oceniony indywidualnie.

4.7. Projekty współpracy

- Czy LGD zrealizowało/realizuje projekty współpracy? Jaka jest/była skuteczność i efekty realizacji projektów współpracy?

Lokalna Grupa Działania realizuje dwa projekty współpracy. Pierwszy z nich „Kreator przedsiębiorczości” realizowany jest od lipca 2019 r. do marca 2020 r. Projekt zakłada rozwój przedsiębiorczości na obszarach partnerskich LGD (w projekcie bierze udział 21 LGD). LGD "Dorzecze Bobrzy" utworzyło Lokalne Centrum Wspierania Przedsiębiorczości. Zadaniem LCWP jest wspieranie rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LGD, poprzez działania szkoleniowo – doradcze dla swoich beneficjentów. Beneficjentami LCWP są przedsiębiorcy, osoby chcące podjąć działalność gospodarczą, organizacje pozarządowe, które prowadzą działalność gospodarczą lub działają w zakresie szerokiego rozwoju lokalnego, którego elementem jest rozwój gospodarczy lub prowadzą odpłatną działalność

pożytku publicznego, instytucje działające w zakresie rozwoju przedsiębiorczości. W ramach operacji są realizowane następujące zadania: zakup sprzętu do prowadzenia LCWP (komputer, laptop oprogramowanie, aparat telefoniczny, drukarka). Komputer oraz laptop wraz z oprogramowaniem służy do obsługi marketingowej, graficznej, księgowo - finansowej, wykorzystywane są również podczas usług doradczych oraz podczas szkoleń. Do dyspozycji LCWP przeznaczone jest, wydzielone do tego celu pomieszczenie, w którym są świadczone ww. usługi. Kolejnym działaniem w projekcie są wizyty studyjne dla przedsiębiorców i przedstawicieli innych organizacji i instytucji z terenu LGD do partnerów projektu w celu zapoznania się z przykładami działalności na ich terenie. Wymiana doświadczeń partnerów projektu jest bardzo ważnym elementem rozwoju zarówno gospodarczego jak i kulturalnego regionu . Różnice w gałęziach głównych produkcji partnerskich regionów mogą przyczynić się do wzajemnego rozwoju, a także do nawiązania kontaktów. Przewidziano 4 wizyty studyjne do LGD będących partnerami w projekcie, w tym jedna wizyta do Partnera zagranicznego. Dotychczas odbyły się 2 wizyty studyjne dla grup po 20 osób każda. W ramach projektu przewidziane zostały również szkolenia dla przedsiębiorców oraz przyszłych przedsiębiorców. Dotychczas przeprowadzonych zostało 3 szkolenia dla grup po 10 osób każde. Jesienią 2019 planuje się przeprowadzenie 2 kolejnych szkoleń. Ostatnim działaniem w projekcie jest specjalistyczne doradztwo biznesowe z zakresu prawa, księgowości, finansów, marketingu (w tym promocji za pośrednictwem Internetu i strony internetowej) dla przedsiębiorców oraz osób zainteresowanych podjęciem działalności gospodarczej.

Drugi projekt współpracy „Marsz po zdrowie” realizowany jest od marca 2019 r. do marca 2021 r. przy współpracy 8 LGD. Lokalna Grupa Działania „Dorzecze Bobrzy” jest grupą koordynującą. Projekt zakłada utworzenie 5 parków nordic walking – trasy ok. 30 km – 3 pętle po 5, 10, i 15 km na terenie każdej z gmin należącej do LGD. Trasy zostaną wytyczone oraz oznakowane. Powstaną również interaktywne mapy tras oraz mapniki w wersji papierowej z mapą tras i broszurką dotyczącą uprawiania nordick walking. Ponadto planowane jest przeszkolenie 5 instruktorów, którzy będą mogli prowadzić rajdy oraz zajęcia z nordic walking w każdej z gmin. Odbędzie się też duża impreza promująca parki nordic walking z udziałem przedstawicieli każdego z partnerów projektu. W ramach promocji zostaną zakupione gadzety oraz przewiduje się udział w targach turystycznych.

Głównym założeniem obu projektów jest aktywizacja mieszkańców obszaru.

- Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości? Z kim i przy jakiego typu działaniach warto współpracować?

Projekty współpracy powinny przybierać taką formę i zakres jak założono aktualnie. Niewątpliwym problemem podczas prowadzenia projektów współpracy są działania administracyjne ponieważ dużo Lokalnych Grup działania wchodzi w skład partnerstwa. Zasadnym wydaje się jednak korzystanie z możliwości tego typu projektów. Rozważyć należy także położenie większego nacisku na współpracę międzynarodową. Taka współpraca daje dużo możliwości przede wszystkim związanych ze zdobywaniem nowych doświadczeń i wymianą dobrych praktyk.

4.8. Ocena funkcjonowania LGD

- Jak można ocenić zaangażowanie członków LGD w realizację LSR i ogólnie w życie partnerstwa? Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?

Liczebność członków Lokalnej Grupy Działania w ostatnim czasie spadła. Okres programowania rozpoczynało 237 członków. Liczba ta dla sprawności funkcjonowania LGD jest zbyt duża. Pojawiały się konflikty interpersonalne, tworzenie podgrup oraz problemy z uzyskaniem quorum na Walnych Zebraniach. Tego typu problemy nie służyły sprawności funkcjonowania LGD więc zasadnym stało się podjęcie działań zmierzających do obniżenia liczby członków i zachowania tych faktycznie, aktywnie działających. Opracowany został Regulamin Członkostwa w LGD, a w nim określone zostały zadania, które członkowie muszą realizować. Raz w roku na podstawie regulaminu weryfikowane jest na przykład kto zapłacił składkę i czy kontaktował się z Zarządem. Podstawowym elementem weryfikacji jest opłacenie składek. W przypadku ich nieopłacenia zarząd podejmuje decyzję o skreśleniu z listy członków. W przypadku, gdy usunięty członek opłacił składkę w przeciągu 14 dni uchwała o skreśleniu traci moc. Wprowadzenie regulaminu i weryfikacja członkostwa spowodowała zmniejszenie liczebności. Optymalne na potrzeby LGD wydaje się członkostwo na poziomie 80 osób i działania zmierzające do tego zostały już podjęte. Zaangażowanie członków LGD jest różne co przedstawiono pośrednio w powyższym opisie. Są członkowie działający aktywnie, a niektórzy zapisali się do stowarzyszenia i jedynie na tym zostali. W skład członków LGD wchodzi przedstawiciele trzech sektorów, którzy wzajemnie współpracują ze sobą w celu realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju oraz podejmowania działań na rzecz ogółu

mieszkańców. Dzięki szerokiej reprezentacji w Radzie Stowarzyszenia możliwe jest uwzględnianie potrzeb wszystkich trzech sektorów w podejmowanych działaniach.

- Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?
 - Czy i jak bardziej angażować partnerów?

Zasadnym wydaje się kontynuacja działań opisanych powyżej związanych z prowadzeniem Regulaminu Członkostwa w LGD, a także kontynuowanie zadań związanych z pozyskiwaniem kolejnych partnerów np. do realizacji przyszłych projektów współpracy. Zaangażowanie partnerów pozwala na wymianę doświadczeń, a także poznanie dobrych praktyk.

- Co zmienić w pracy biura?

Lokalna Grupa Działania ma skromne warunki lokalowe. W niedalekiej perspektywie należy rozważyć pozyskanie nowego budynku lub kontynuowanie prac remontowych (LGD z pozyskanego dofinansowania dokonała niewielkiego remontu, ale związane jest to z decyzjami najemcy, który nie chce inwestować w budynek). Pracownicy biura posiadają odpowiednie kwalifikacje, mają duże doświadczenie, którym potrafią się dzielić z beneficjentami. Ich praca jest wysoko oceniana zarówno przez beneficjentów jak również przez członków Rady.

4.9. Ocena procesu wdrażania

- Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?

Realizacja finansowa i rzeczowa Lokalnej Strategii Rozwoju realizowana jest z opóźnieniem. Do końca roku 2018 jedynie w zakresie wskaźników 1.4.1 oraz 1.4.2. zostały wypłacone środki finansowe. Ponadto odnotowano wskaźniki gdzie nie są zakontraktowane żadne operacje, a także takie gdzie są zakontraktowane, ale jeszcze żadne nie zostały rozliczone. Sytuacja taka ma ulec poprawie w roku 2019 poprzez ogłoszenie kolejnych naborów (wniosek na podstawie rozmowy z przedstawicielami Biura LGD). Niektóre nabory będą musiały zostać powtórzone. W przypadku przedsiębiorczości zakontraktowanych zostało już 93% budżetu. Realizacja finansowa odzwierciedla poziom osiągnięcia poszczególnych wskaźników. Wartości 0% w pomocy przyznanej osiągnięto, aż w 5 zadaniach tj. Liczba zorganizowanych wydarzeń promocyjnych, liczba powstałych zintegrowanych ofert turystycznych, pobudzanie obywatelskości wśród młodzieży, Liczba opracowanych folderów,

broszur i innych wydawnictw promocyjnych, Podniesienie kapitału społecznego i kulturowego mieszkańców.

Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?

Określone procedury naboru, wyboru i realizacji projektu są wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów. Jedynym zgłaszanym problemem jest wybór wniosku z pośród tych których uzyskały tą samą ilość punktów w ocenie Rady. W takiej sytuacji wybierany jest wniosek, który został złożony jako pierwszy. Nie wszyscy są zadowoleni z takiego rozwiązania jednak w jakiś sposób należy dokonywać rozstrzygnięcia takich kwestii. Taki sposób oceny został jednak przyjęty Uchwałą Zarządu Stowarzyszenia Lokalna grupa Działania „Dorzecze Bobrzy” z dnia 16.11.2017r. w sprawie przyjęcia Procedury wyboru i oceny grantobiorców w ramach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020. Ocena odbywa się w większości w sposób zero jedynkowy (mało punktów oceny przyznawanej w sposób skalowy). W regulaminach naboru jasno określono w jakim przypadku i za co przyznawane są punkty. Wszystkie niejasności wnioskodawców są zawsze rozwiewane podczas organizowanych spotkań lub świadczonego doradztwa. Większość składanych wniosków jest poprawna i przygotowana zgodnie z regulaminem.

- Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?

Określone kryteria pozwalały w większości na wybór najlepszych projektów. Zdarzyły się sytuacje w których wniosek był napisany idealnie i dostawał punkty choć Zarząd czy Rada doskonale znali tą osobę i byli w stanie powiedzieć, że wniosek został napisany przez fachowców typowo pod regulamin. Problem ten zauważalny jest nie tylko na terenie Lokalnej Grupy Działania, a takiej sytuacji nie da się jednak uniknąć. Dla wielu beneficjentów napisanie tego wniosku jest trudne i wolą to zlecić firmom, które się zajmują tym zawodowo. W takich sytuacjach jakość wniosków wygrywa nad pomysłem. W trakcie realizacji LSR dokonano doprecyzowania procedur, kryteria stały się bardzo sformalizowane. Takie działania pozwala na jasne określenie co należy spełnić, aby uzyskać dofinansowanie.

- Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

Na podstawie określonych wskaźników można dokonać zebrania informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach. Wskaźniki są uzupełniane na bieżąco. Sprawozdanie z ich realizacji składane jest raz w roku do Urzędu Marszałkowskiego. Na podstawie wskaźników jasno można zobaczyć jaki jest poziom realizacji LSR.

4.10. Wartość dodana podejścia LEADER

- Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?

Działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, a także budowanie powiązań między nimi. Aktywni liderzy społeczności lokalnej mają możliwość rozmowy podczas spotkań informacyjno – konsultacyjnych, a także imprez plenerowych organizowanych przez Lokalną Grupę Działania. Każdy ma możliwość najpierw poznania się, a później wymiany myśli, doświadczeń, dobrych praktyk.

- Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?

Stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest wykorzystywany i promowany. Odbywa się to zarówno poprzez media społecznościowe, stronę internetową, ale także podczas organizowanych przedsięwzięć na rzecz lokalnej społeczności. Projekty realizowane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR.

- Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?

Projekty realizowane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR. Realizacja różnorodnych projektów przyczynia się do rozwoju obszaru zarówno w sferze gospodarczej jak i kulturalnej i społecznej. Należy jednak położyć większy nacisk na wzmocnienie potencjału związanego z turystyką ponieważ zostało zrealizowanych niewiele projektów w tym obszarze.

- Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Prowadzone inwestycje są komplementarne względem Lokalnej Strategii Rozwoju. Już na etapie wnioskowania jest to weryfikowane. Również na etapie realizacji i rozliczania wniosków sprawdzana jest komplementarność projektów. Każdy projekt, który otrzymuje dofinansowanie wpisuje się w Lokalną Strategię Rozwoju, która powiązana została na etapie jej tworzenia z innymi przyjętymi lokalnie dokumentami strategicznymi.

5. Podsumowanie zawierające wnioski i rekomendacje.

Funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania ocenić należy dobrze. Poprawnie realizowana jest Lokalna Strategia Rozwoju. Pracownicy biura realizują powierzone zadania. Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju wymaga intensywnej pracy w zakresie realizacji założonych wskaźników. Analiza realizacji LSR nasuwa następujące wnioski i rekomendacje:

1. Zauważalna jest zmiana sytuacji społeczno – gospodarczej obszaru m.in. wzrost aktywności mieszkańców, wzrost ilości firm oraz organizacji pozarządowych na terenie funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania
2. Część wskaźników określona jest na poziomie 0. W roku 2018 nie rozpoczęła się ich realizacja. W związku z tym, należy położyć nacisk na bieżącą kontrolę realizacji wskaźników oraz doprowadzić do poprawy stanu ich realizacji. Należy uwzględnić fakt, że odnotowano wskaźniki gdzie nie są zakontraktowane żadne operacje, a także takie gdzie są zakontraktowane, ale jeszcze żadne nie zostały rozliczone. W tym zakresie rozważyć należy obniżenie wartości wskaźników docelowych. Możliwym do przyjęcia w tej sytuacji rozwiązaniem jest na przykład zmiana w kryteriach oceny, tak żeby było punktowane robienie jednej operacji, która realizuje kilka wskaźników. Bez wątplenia należy zwiększyć ilość podejmowanych działań w celu pilnej poprawy powyższej sytuacji.
3. Pod rozważenie należy poddać sposób realizacji zadań w obszarze turystyki. Na przykład zamianę grantów na operacje własne.
4. Zasadnym jest podjęcie dwóch atrakcyjnych projektów współpracy, które pozwolą na poszerzenie działań w zakresie turystyki oraz rozwój przedsiębiorczości. W przyszłości

rozważyć należy również kontynuację współpracy międzynarodowej, która pozwala na jeszcze większą wymianę doświadczeń oraz dobrych praktyk.

5. Należy przeprowadzić analizę grup defaworyzowanych w celu określenia tych grup w odniesieniu do aktualnego rynku pracy i w przyszłości dokonać ewentualnych zmian.
6. Na podkreślenie zasługuje zasadność utworzenia Regulaminu Członkostwa w LGD. Należy kontynuować sukcesywne obniżanie liczby członków i pozostawienie tych faktycznie zaangażowanych i podejmujących działania. Należy kontynuować pracę z regulaminem i coroczną weryfikację liczby członków, a także wyróżniać i wspierać członków działających aktywnie. Należy podjąć działania motywujące członków do podejmowania aktywności.
7. Realizacja LSR wpływa na zwiększanie aktywności społecznej mieszkańców obszaru dzięki wsparciu finansowemu i doradczemu LGD.
8. Środki przeznaczone na zakładanie i rozwój działalności gospodarczej przyczyniły się do wzrostu postaw przedsiębiorczych w społeczności. Zwiększyło się znacznie zainteresowanie działalnością gospodarczą na obszarze.
9. Kolejna LSR także powinna przewidywać wsparcie dla przedsiębiorców uwzględniając premie na uruchamianie nowej działalności oraz wspieranie działalności istniejącej.
10. Realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem.
11. Zaangażowanie członków LGD w realizację LSR i ogólnie w życie partnerstwa należy ocenić pozytywnie.

6. Spis tabel i wykresów.

Tabela 1 Główne cele realizowane w ramach LSR "Dorzecze Bobrzy"	19
Tabela 2 Wskaźniki produktu celu ogólnego 1.....	21
Tabela 3 Wskaźniki produktu celu ogólnego 2.....	23
Tabela 4 Realizacja finansowana wdrażania LSR.....	25
Tabela 5 Realizacja planu komunikacji	28
Tabela 6 Świadczone doradztwo	31

Wykres 1 Na ile zakres udzielonych porad spełnił Pana/Pani oczekiwania (gdzie 1 – zupełnie nie spełnił, 5 całkowicie spełnił)?	32
Wykres 2 W jakim stopniu uważa Pan/Pani udzielone porady za przydatne (gdzie 1 – zupełnie nie przydatne, 5 – bardzo przydatne)	33
Wykres 3 Jakie było Pana/Pani zdaniem przygotowanie merytoryczne (wiedza, fachowość, kompetencje) doradców (gdzie 1 – bardzo słabe, 5 – bardzo dobre).....	33
Wykres 4 Jak ocenia Pan/Pani kontakt z doradcami (gdzie 1 bardzo zły, 5 bardzo dobry) – w zakresie kultury osobistej, troski o odbiorcę doradztwa oraz zaangażowanie w pomoc odbiorcy doradztwa. .	34

Wykres 5 Jaka jest Pana/Pani ogólna ocena udzielonego doradztwa? (gdzie 1 – niedostateczna, 5 – bardzo dobra)	34
Wykres 6 Na którym etapie przygotowania i/lub realizacji projektu korzystał/a Pan/Pani z usługi doradztwa?	35
Wykres 7 Czy pytania z którymi zgłosił/a się Pan/i do doradcy zostały rozstrzygnięte	35
Wykres 8 Na ile zakres przekazanych informacji na temat działalności LGD spełnił Pana/i oczekiwania? (gdzie 1 – zupełnie nie spełnił, 5 całkowicie spełnił)?	36
Wykres 9 W jakim stopniu zgadza się Pan/Pani z poniższymi stwierdzeniami: prowadzący był dobrze przygotowany	37
Wykres 10 W jakim stopniu zgadza się Pan/Pani z poniższymi stwierdzeniami: prowadzący odznaczał się wysoką kulturą osobistą.....	37
Wykres 11 W jakim stopniu zgadza się Pan/Pani z poniższymi stwierdzeniami: sposób prezentowania wiedzy był jasny i zrozumiały	38
Wykres 12 W jaki sposób dowiedział/a się Pan/Pani o szkoleniu?	38
Wykres 13 Jaka jest Pana/Pani końcowa ocena szkolenia / spotkania informacyjno – konsultacyjnego?	39